

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

21e jaargang nr. 5

15 september 1992

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-Adres : Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amansberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr. per jaar. Beschermleden :
1000 fr. per jaar. Buitenland : 100 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- Een Russisch Anarchist schrijft een zwarte bladzijde Gentse geschiedenis 266
- Inventaire Archéologique : Deuromlijsting van het oud Weeshuis voor Jongens 283
- Victor van Crombrughe en Pieter de Keysere 285
- Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg en slot) De Ringvaartbruggen 290
- Baron Jules de Saint-Genois 306
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg) 311
- Lijst van de Straten met een persoonsnaam (Naschrift en enkele conclusies) 317
- Documentatiecentrum. Aanwinsten 1991. (Selectie Gentse onderwerpen) 319
- Gensche Woorde en Uitdrökkijngje. Deel VII 323
- Bibliografie 327
- Vraag en Antwoord 327
- Gênsche Prâot 328

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen); Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amansberg - Gent.

EEN RUSSISCH ANARCHIST SCHRIJFT EEN ZWARTE BLADZIJDE GENTSE GESCHIEDENIS (1)

Toen Pierre Joseph Proudhon (1809-1865) in 1840 zijn eerste revolutionair geschrift "Wat is eigendom", met daarin de bekende uitspraak "eigendom is diefstal", publiceerde, had het begrip anarchisme (2) nog niet de weerklank die het later zou krijgen.

De neiging tot anarchisme heeft in feite door de eeuwen heen steeds bestaan. Pas vanaf de 19de eeuw nam het de vorm aan van een filosofisch-politiek stelsel.

Vormden oorspronkelijk de anarchisten en de communisten één groep, dan kwam het op het communistisch congres van Den Haag in 1872 tot een breuk tussen deze twee strekkingen.

Wordt Bakoenin (1814-1876) zowat beschouwd als de grondlegger van de anarchistische partij dan mogen tot de bekendste aanhangers namen gerekend worden als : Elisée Reclus, Sébastien Faure, Louis Michel, Benjamin R. Trucker, Carlo Malato, Guardia, Malatesta en Francisco Ferrer. Naar deze laatste - een pedagoog, geb. 1859, overl. 1909 - werd te Gent een laan genoemd.

In West-Europa kreeg het anarchisme op het einde van de 19de eeuw een extremistisch karakter door toedoen van verbannen Russische nihilisten.

Voorals Frankrijk en Spanje werden in het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw geconfronteerd met de opkomst van de anarchistische beweging. Een aantal landen, meer bepaald de grote westerse mogendheden, reageerden op de nieuwe situatie door twee soorten maatregelen te nemen. Enerzijds werd een reeks nieuwe wetten aangenomen om de agitatoren strenger te bestraffen. Anderzijds verhoogde men de politie-effectieven en werden er speciale brigades opgericht. België hield het vooral bij de eerste soort maatregelen. Zo werd besloten, ter voorkoming van bomaanslagen, de gevangenisstraffen voor allerlei onruststokers te verzwaren en de illegale fabricage van springstoffen strenger te bestraffen. Na de anarchistische aanslagen in Frankrijk en Spanje werd bovendien het toezicht op de vreemdelingen verscherpt. De aanslagen in 1894 te Parijs leidden er in België toe dat een veertigtal rijkswachters in burger werden aangewezen om toezicht te houden op anarchisten.

Al deze maatregelen konden echter de aanslagen, door anarchisten gepleegd, niet doen ophouden. In Frankrijk b.v.b. werden verschillende politieagenten het slachtoffer van deze drieste groepering. Een Brusselse agent werd in 1897 ernstig gewond door de kogels van een anarchist-valsmunter. Bij vergissing werd zeven jaar later een militair het slachtoffer van een bomaanslag die in feite bedoeld was voor de chef van de veiligheidsbrigade van Luik (3).

Maar het waren vooral staatshoofden en politieke leiders die het mikpunt werden van aanslagen. Denk daarbij aan de moorden op de Franse president

Commissaire DESMET
Les deux victimes tuées par l'anarchiste Seiliger, le 15 Février 1909.

L'agent GHYSSELS

Editeur Ch. DEBAUMANN, rue de la Reine, 17, Bruxelles.

MM. DE SMET, Commissaire et l'Agent de Police GHYSSELS
assassinés à Gand le 16 Février 1909.

Héliotypie De Graeve, Gand

Sadi Carnot in 1894, op Elisabeth van Oostenrijk in 1898, op koning Umberto I van Italië in 1900 en op de Amerikaanse president Mac Kinley in 1901, die allen het werk waren van anarchisten.

Ten slotte vermelden we nog de mislukte aanslag op onze koning Leopold II door de anarchist Rubino in november 1902.

Dit alles is slechts een greep uit een hele reeks aanslagen die door anarchisten gepleegd werden op het Europees continent tijdens het laatste decenium van de vorige eeuw en het begin van deze eeuw.

Slechts bij toeval en door een samenloop van omstandigheden geraakte ook Gent betrokken bij één van de aanslagen van de anarchisten.

Een anarchist met veel (valse) namen

De hoofdrolspeler van dit verhaal voorstellen is geen eenvoudige zaak. Van historici wordt verwacht dat ze de feiten zo objectief mogelijk benaderen en gissingen liefst zoveel mogelijk buiten beschouwing laten. Maar wat, wanneer blijkt dat zelfs een eigentijds gerechtelijk onderzoek nooit met zekerheid de ware identiteit van de persoon in kwestie heeft kunnen vaststellen? Schiet dus niet op de pianist wanneer hij het in deze bijdrage over de dader van de dubbele moord te Gent in 1909 heeft en terzake af en toe eens het voorwaardelijke "zou" gebruikt.

Abraham Hartenstein "zou" in 1887 te Odessa (Rusland) geboren zijn uit Isaak en Thérèse Grunberg (ook soms Grimber genoemd). Zijn ene broer, David, werkte te Parijs in een bedrijf van elektrische apparatuur en de andere, Jozef, was in dienst van een juwelier ergens in Amerika.

Op zijn zeventiende zou Hartenstein reeds toegetreden zijn tot de anarchistische beweging. Als reden voor zijn vertrek uit Rusland gaf hij op dat hij verbannen werd omdat hij "zijn lief opgehangen had". Achteraf bleek deze bewering, net zoals vele andere trouwens, niet te kloppen. Hij had gewoonweg zijn land verlaten om in het buitenland zijn studies verder te zetten. Niet zo verwonderlijk trouwens want in die periode keerden heel wat van zijn landgenoten hun land de rug toe.

Reeds twee jaar na zijn vertrek uit Rusland, werd hij, in 1906, te Buenos Aires gearresteerd, als kopman van de "Bandera Roja", een anarchistische groep, en op een schip naar Europa gezet. Via Madrid, waar hij op 8 augustus 1907 werd aangehouden om vervolgens in de nabijheid van Perpignan over de grens te worden gezet, belandde hij in Parijs. Daar werd hij op 28 oktober 1907 tot drie maand gevangenisstraf veroordeeld omdat hij, naar zijn eigen verklaring, op een trein werd aangetroffen zonder spoorkaartje en identiteitspapieren.

In Frankrijk had hij zich de naam Michel Schernov aangemeten. Later bleek de naam "geleend" te zijn van een Rus die in New York leefde.

Na nog maar eens over de grens te zijn gezet koos hij Brussel als verblijfplaats uit, waar hij in de Kleine Museumstraat nr. 6 ging wonen. Daar nam hij de naam Wladimir Seiliger of Seliger aan, naam die hij nog maar eens ontleend had,

dit keer van een te Parijs verblijvende Russische student geneeskunde. Toen hij zich, na zijn vlucht uit Brussel, te Gent ging aanmelden bij de politie van de 4de wijk, stelde hij zich voor als Chucharof. Tijdens de overval te Brussel, waarover we het later nog zullen hebben, noemde hij zichzelf Jozef Dubois en bij nog een andere gelegenheid bleek hij plots Alexander Socolowski te noemen.

Ook met het geboortjaar van Hartenstein kan men zowat alle kanten uit. Toen men inlichtingen inwon bij de Belgische Consul te Odessa kreeg men als geboortjaar 1887 opgegeven. Tijdens het Assisenproces te Gent (in 1909) beweerde hij echter vierentwintig jaar oud te zijn, dus geboren in 1885. Maar dat was dan weer het geboortjaar van Seiliger, de Russische student te Parijs.

Met zo een reeks namen kan men zich heel goed voorstellen dat ook het Gentse gerecht er gewoonweg niet meer wijs uit raakte. Ondanks het feit dat hij tijdens het proces meermaals als Seiliger werd aangeduid werd hij ten slotte veroordeeld onder de naam Hartenstein. Later, in de gevangenis, ondertekende hijzelf steevast met de naam Seiliger.

De bom te Sint-Joost-ten-Node

In de voormiddag van 3 februari 1909 begaf Hartenstein zich samen met een zekere "Michel X" naar het bureau en de magazijnen van de pelshandelaar Bernard De Mayer aan het De Brouckèreplein te Brussel. Van de tweede genoemde werd later nooit enig spoor teruggevonden (4).

Bij navraag bleek De Mayer niet aanwezig te zijn zodat ze onverricht ter zake moesten terugkeren. Diezelfde avond, tussen acht en negen uur, boden ze zich aan bij het huis van de pelshandelaar, gelegen op de Square Marie-Louise (Square Marguerite volgens de Gazette van Gent). Daar hadden ze blijkbaar meer succes want het was De Mayer zelf die hen binnenliet. Over de reden van hun bezoek lieten ze niet al te lang twijfel bestaan want Hartenstein, die zich als Jozef Dubois had voorgesteld, eiste van De Mayer 3000 fr. Indien hij niet op hun eisen inging zouden ze zijn huis in de lucht laten vliegen. Dat ze het met hun bedreigingen meenden bleek uit het feit dat "Michel X" een in krantenpapier gewikkeld pak, dat hij tot dan toe onder de arm hield, op tafel plaatste. Naar ze zelf zegden stak daarin een zelfgemaakte, uiterst gevaarlijke bom die tot op een afstand van 200 meter een mens kon doden, een bewering die achteraf nog bleek waar te zijn ook.

De echtgenote van De Mayer, die vanuit een andere kamer het gesprek had kunnen meevolgen, poogde nog door een list de overvallers op de vlucht te drijven. Ze had namelijk via de achterdeur het huis verlaten en was aan haar eigen voordeur gaan aanbellen. Het trukje maakte blijkbaar geen indruk op beide mannen die gewoon doorgingen met hun afpersing. Daarop poogde mevrouw De Mayer nog de politie te verwittigen maar in het nabijgelegen politiebureau kon ze niemand aantreffen.

Daar De Mayer op dat ogenblik onvoldoende geld in huis had stelde hij voor dat beiden 's anderendaags een check van 3000 fr. konden komen afhalen. Na eerst nog De Mayer bedreigd te hebben dat, wanneer hij de politie zou waarschuwen, hij door een anarchistische groep zou vermoord worden, verlieten Hartenstein en Michel X het huis. Zoals afgesproken werd 's anderendaags de check van 3000 fr. opgehaald. Ondanks alle bedreigingen oordeelde de pelshandelaar het toch wenselijk de politie te waarschuwen die op haar beurt groot alarm sloeg.

Nog diezelfde dag ontdeed Hartenstein zich van de bom en dropte deze in de voortuin van een in aanbouw zijnd huis, in de Kruisboogschutterslaan nr. 22 te Sint-Joost-ten-Node. Daar werd het tuig nog diezelfde ochtend ontdekt door een loodgieter die het, zich van geen kwaad bewust, eerst nog te lijf was gegaan met een steekijzer. Nadat hij het deksel had kunnen afnemen kwam hij vlug tot het besef dat het hier om een bom ging.

Hartenstein wachtte niet lang om de check te innen en kocht van het geld in de wapenwinkel van Louis Christoph een Browning FN 9 mm. voor de som van 45 fr. en kogels voor 5 fr. Datzelfde wapen, dat hij van die dag af steeds op zich droeg, zou hij enkele dagen later te Gent gebruiken.

Vrij snel na de feiten werd de link gelegd tussen de overval, de bom en Hartenstein alias Seiliger, want enkele dagen later reeds verscheen zijn foto en signalement in La Dernière Heure. De Gazette van Gent drukte daarentegen in haar editie van 15 februari 1909 volgend bericht af :

"De Bom

Het onderzoek over de bom der Kolvenierslaan, wordt ieverig voortgezet. Het parket heeft overal het signalement rondgestuurd, met het portret erbij, van een genaamden Wladimir Seiliger, Russisch student, geboren te Tiraspol den 10 februari 1885, en die te Brussel gewoond heeft in de Kleine Museumstraat. Seiliger verschool zich onder verschillende namen, zoals : Schernow Miguel, Hartenstein David en Sokoloff. Hij is beticht van geldafpersing met geweld en van doodsbedreigingen.

De kerel woonde sinds drie maanden op eene kamer in de Kleine Museumstraat. Dikwijls ontving hij bezoek van landgenoten. Vrijdag heeft het parket in deze kamer eene huiszoeking gedaan, en er alles ontdekt wat kan doen besluiten dat Seiliger de maker is van de bom.

Alles lag in de kamer overhoop, hetgeen doet veronderstellen dat de student in allerhaast vertrokken is. Men vond er blik, lood, zink, zwart poeder, cloraat van potassium, sulfer en nog andere scheikundige stoffen, alsook nog fleschjes, juist zoals deze die in de bom der Kolvenierslaan staken. Op de vensterbanken vond men revolverkogels, anarchistische boeken in het Duitsch, Engels en Fransch, en verder nog verscheidene boeken, handelend over scheikunde en in het bijzonder over het vervaardigen van bommen. Al deze voorwerpen werden aangeslagen en naar het justiciepaleis gedragen."

De Brusselse bodem was dus duidelijk te heet geworden onder Hartensteins voeten.

De dubbele moord te Gent

Op zaterdag 6 februari 1909, met de trein van 7.30u., verlaat Hartenstein Brussel met Gent als bestemming. Bij zijn aankomst schaft hij zich in het station een exemplaar van de "Journal de Gand" aan. Tussen de aankondigingen in de krant vindt hij de advertentie "une belle chambre garnie à louer - Langeviolettenstraat 6".

Het eerste adres dat Hartenstein bezoekt is echter de Sint-Margrietstraat nr. 13. Op dit adres zijn de ouders van Henri Lecot woonachtig.

Hier moet gezegd worden dat het niet Hartensteins eerste bezoek aan Gent is. Vroeger had hij reeds enkele dagen te Gent verbleven op zoek naar een drukkerij om er een, door hemzelf geschreven, anarchistisch pamflet te drukken.

In oktober 1908 woonde hij zelfs een poosje bij de familie Lecot. In die periode trok de toen 22-jarige zoon Henri Lecot naar het hof De Snoeck te Vurste om er een kippenkwekerij op te richten. Een aantal andere anarchisten uit het Gentse gingen hem daar vervoegen.

Tijdens zijn verblijf in de Sint-Margrietstraat maakte Hartenstein ook kennis met Theofiel Heyman en diens zoon Maurits. Vader Heyman was verzekeringsagent en woonde in de Abeelstraat nr. 43. Zoon Maurits stond ingeschreven als "publicist" en was woonachtig Sint-Jansdreef nr. 18. Hartenstein had deze laatste vier maanden eerder te Parijs leren kennen. Maurits Heyman die nog in een drukkerij aan de Lousbergslaan had gewerkt, bezorgde aan Hartenstein het nodige materiaal en lettertypes om een brochure met als titel "Aux camerades militants" te drukken. Het drukken zelf gebeurde in de drukkerij van Jos Reyniers in de Sleepstraat. Hartenstein trok er telkens in de vroege ochtend naartoe en deed er al het werk zelf. In totaal werden er 500 exemplaren van deze brochure gedrukt.

Ook deze keer hoopt Hartenstein een onderdak te vinden in de Sint-Margrietstraat. Hij vangt er echter bot. Ook bij Marie Modde in de Veerdamstraat, het tweede adres dat hij aandoet, blijkt er voor hem geen plaats meer vrij te zijn. Ten slotte gaat hij naar de Langeviolettenstraat nr. 6 en stelt er zich voor als de Russische student Chucharoff, een naam die hij ontleend had van een in New York wonende vriend van hem en waarmee hij nog steeds contact heeft. Als reden voor zijn verblijf te Gent geeft hij op dat hij aan de Gentse Universiteit komt studeren.

Blijkbaar boezemt hij voldoende vertrouwen in want hij wordt door de eigenaar als huurder aanvaard. Voor een maanduur van 15 fr. (andere bronnen spreken van 25 fr.) krijgt hij de beschikking over een klein kamertje, gelegen op de tweede verdieping met een venster uitgevend op een binnenkoer. Het kamertje maakt deel uit van een tweewoonst met aan de ene kant de apotheek van Hector Van Houtte-Boelaert en aan de andere kant de kruidenierswinkel uitgebaat door de echtgenoten Victor Boelaert-Marie Van Houtte, respectievelijk de schoonbroer en zuster van de apotheker. Beide woningen staan met

elkaar in verbinding via tussendeuren.

Voor het zelfde bedrag mag Hartenstein bovendien iedere zondag aanzitten bij de eigenaar om er het middagmaal te gebruiken. Prompt betaalt hij een maand huur vooruit.

De eerste dagen van zijn verblijf blijft Hartenstein op zijn kamertje rondhangen, enkel gestoord door de vraag aan de meid van de apotheker - Belina De Potter - om voor hem ergens in de buurt een pak Brusselse kranten te kopen. Later zullen het net die kranten zijn die hem de das zullen omdoen.

In de voormiddag van zondag 7 februari meldt hij zich aan, stipt zoals voorgeschreven, op het politiebureau van de 4de wijk, toen nog gevestigd aan de Koepoortkaai, waarna hij bij de Boelaerts aanzit voor het middagmaal.

Hartensteins eerste werk bestaat er in plannen te maken voor een nieuwe bom. Daartoe legt hij een "boodschappenlijstje" aan. Later zou hij verklaren dat hij die nieuwe bom maakte in opdracht van zijn Gentse kameraden maar dat hij de bestemming ervan niet kende.

Reeds op maandag 8 februari gaat hij op zoek naar de nodige "ingrediënten" voor de bom. De winkel van Ernest Hoefman - Clemence Van Boxstaele in de Langeviolettenstraat nr. 110 is zijn eerste bestemming. Aan de vrouw, die hem te woord staat, vraagt hij of haar man voor hem een ijzeren kistje kan smeden. Om één of andere reden wimpelt de vrouw het verzoek van de uitsluitend Franssprekende vreemdeling af. Wat verder op, in de Sint-Lievensstraat, stapt hij dan de winkel binnen van blikslager en smid Van Caeneghem alwaar hij aan deze een ruwe schets van het kistje overhandigt. Het kistje, beweert hij, moet dienst doen als "reservoir" maar is in werkelijkheid bestemd om als omhulsel te dienen voor de nieuwe bom. Ten slotte bezoekt hij nog de ijzerwarenwinkel van Alfred Van Houtte - Valentine Duyck - Langeviolettenstraat nr. 5, die gelegen is recht tegenover zijn logement. Volgens een achteraf afgelegde verklaring van Valentine Duyck zou Hartenstein er slechts een theepotje gekocht hebben, verklaring waaraan men wel zou gaan twijfelen. Later schreef politieagent Tijtgat in zijn rapport dat hij ervan overtuigd was dat Hartenstein er een nijptang en ijzerdraad had gekocht en dat de vrouw handelde uit schrik voor represailles. Nadien keerde Hartenstein er in ieder geval nog eens terug om er spijkers te kopen.

In de week volgend op zijn aankomst te Gent blijft de Rus een paar dagen afwezig.

Als bij toeval, het was inmiddels zondag 14 februari geworden, vindt één van de leden van het gezin Van Houtte of Boelaert tussen het pak kranten die Hartenstein had laten halen, het exemplaar van "La Dernière Heure" met daarin een artikel waarin het verband wordt gelegd tussen de overval te Brussel en de gast van het gezin. Bij het artikel prijkt de foto van Hartenstein. Het hoeft geen betoog dat deze ontdekking het gezin in rep en roer brengt. Toch wordt eerst nog besloten zelf op onderzoek uit te gaan. Van de afwezigheid van de huurder wordt gebruik gemaakt om het kamertje te onderzoeken. Daarbij wordt een pak

notities ontdekt met geheimzinnige berekeningen die bestemd zijn voor de aanmaak van de bom. Besloten wordt dan maar de politie erbij te halen, maar onbegrijpelijkerwijze wacht men daarmee nog ruim vierentwintig uur.

Op maandag 15 februari, omstreeks 18 uur, gaat Victor Boelaert uiteindelijk toch zijn verhaal doen op het bureau van de 4de wijk. Hij treft er politie-commissaris Florent De Smet aan die onmiddellijk het parket opbelt en zo de toelating krijgt om Hartenstein op te halen. Drie man worden aangeduid om De Smet in burgerkledij en ongewapend naar de Langeviolettenstraat te vergezellen, nl. bijzonder agent Arthur Priem en de agenten 1ste klas Jozef Gyssels en Gustaaf Tjigtgat. Onderweg verlaat Victor Boelaert het groepje om in cafe "Univers" een pint te gaan drinken om de schrik door te spoelen en zijn verhaal wereldkundig te maken.

Bij de kruidenierswinkel aangekomen laten de vier politiemannen zich de weg naar het bewuste kamertje aanwijzen door Ivan, de 16-jarige zoon van Boelaert. Zo stil als mogelijk lopen ze de trap op. Na eerst te hebben aangeklopt duwt Florent De Smet bijna onmiddellijk de deur open. In de kamer zien ze Hartenstein aan een tafeltje, waarop een brandende petroleumlamp staat, zitten. De Rus is druk bezig notities te maken. Mogelijks had hij het gestommel op de trap gehoord want hij blijft rustig zitten. Terwijl zijn rechterhand in zijn binnenzak schuift, draait hij het hoofd in de richting van de vier binnengekomen mannen.

Hetgeen zich daarna afspeelt volgen we verder aan de hand van het verslag in de Gazette van Gent (dd. 18 februari 1909) :

"De bijzondere agent Priem, ooggetuige van het drama, verhaalt het verloop der aanhouding en misdaad als volgt :

De heer commissaris klopte aan de deur en duwde die daarna aanstonds open, om op dergelijke wijze de vermoedens van den kerel niet op te wekken.

- Ik ben de policiecommissaris, zegde de heer De Smet, toen hij binnentrad. Ik zou willen weten hoe gij heet.

- Soucaloff, was het antwoord.

- Dit beweert gij, maar het schijnt dat het niet waar is.

Soucaloff, die aan de tafel zat te schrijven, met twee open cahiers aan zijne zijde, schrikte op en bekeek den policie-man strak, die er aan toevoegde :

- Zijt gij ter hoogeschool ingeschreven?

- Neen nog niet, luidde het antwoord.

- Wat schrijft gij daar?... Dit zeggend naderde de heer De Smet den jongman en zag op de schrijfboeken een hele reeks cijfers, formules.

De zoogezegde Soucaloff gaf voor dat hij bezig was zijne rekeningen te maken.

- Gij wordt verzocht ons naar het policiebureel te volgen, zegde de heer commissaris. Deze woorden waren het teeken tot den tegenstand. Oogenblikkelijk trok de schurk zijn wapen, wierp de lamp om en..."

Enkele seconden wordt het stil in het pikdonkere kamertje waarin de vier

politie mannen als het ware opeengepakt staan omheen de zittende Hartenstein. Plots weerklinken zes of zeven schoten, gevolgd door een gevecht in de volstreckte duisternis waarbij meubelen worden omvergegooid en stukgetrapt. Enkele ruiten vallen aan diggelen.

Boven het tumult uit weerklinkt de stem van Jozef Gyssels die roept : "Och Here, ik ben doodgeschoten". Zijn weg zoekend door de duisternis strompelt hij het kamertje uit en valt bewusteloos op de overloop neer.

In het kamertje probeert Arthur Priem ondertussen Hartenstein het wapen af te nemen maar weer gaat een schot af. Door de flits van de losbranding kan Priem het wapen localiseren en met een forse slag uit Hartensteins hand slaan. Na een fikse duik kan de agent de op de grond gevallen Browning bemachtigen en veilig stellen. Op dat ogenblik roept Florent De Smet : "M'hen hem, haal licht". In een andere kamer vindt Priem een petroleumlamp en steekt deze met bevende hand aan. Terug in het kamertje van Hartenstein ziet hij zijn collega en de commissaris op de grond liggen met onder hen de Rus. Pas nadat Hartenstein de handboeien zijn omgedaan beseft Florent De Smet dat ook hij in de buik getroffen is. Priem en Tijtgat (5) brengen Hartenstein weg doch bij deze laatste blijkt de weerstand nog niet volledig gebroken te zijn. Plots duikt Hartenstein met het hoofd omlaag de trap af en tuimelt zo tot op de overloop van de eerste verdieping, rent daarna de trap af naar het gelijkvloers en kiest de richting van de kruidenierswinkel van Boelaert. Daar loopt hij recht in de armen van Victor Boelaert en een zekere H. Vander Veken uit de Belgradostraat 63. Beiden kunnen de Rus vasthouden tot er andere hulp opdaagt.

✠

Men verzoekt ons het afsterven af te kondigen van den heer

Florentinus DE SMET

Kommissaris van politie van de
4^e wijk.

Geboren te Oostakker den 26 Januari 1860 en overleden te Gent, voorzien van de rechten der H. Kerk, den 16 Februari 1909, ten gevolge der kwetsuren bekomen in de uitoefening van zijnen dienst.

De absouten zullen heden Vrijdag, 19 Februari, om 3 uren (des namiddags, in de kapel van het hospitaal (Bijloke) plaats hebben.

Vergadering Bijlokekaai om 2 1/2 ure.

De vrienden en kennissen der familie welke bij vergetelheid geene uitnodiging zouden ontvangen hebben worden verzocht het tegenwoordig bericht als dusdanig te aanschouwen.

Met heel wat moeite kan Jozef Gyssels langsheen de smalle trap door zijn collegas Priem en Tjigtat naar beneden gedragen worden waar blijkt dat hij door niet minder dan zeven kogels getroffen is. Florent De Smet kan nog op eigen kracht de trap afkomen en laat zich in een zetel neervallen. Een kogel was in zijn buik binnengedrongen, enkele centimeters onder de maag. Het is apotheker Van Houtte die de eerste hulp toedient waarna beide slachtoffers overgebracht worden naar het Bijloke Ziekenhuis. Met behulp van een aantal omstaanders (6) kunnen Priem en Tjigtat Hartenstein overbrengen naar het politiebureau.

Enkele uren later, meer bepaald op 16 februari om één uur in de nacht, overlijdt Jozef Gyssels. Diezelfde nacht om 2.15u. bezwijkt ook Florent De Smet aan de gevolgen van de opgelopen verwondingen.

Het onderzoek en het Assisenproces

Onmiddellijk na de feiten werden overal in de stad huiszoekingen gedaan bij van anarchistische sympathieën verdachte personen. De meeste van hen kwamen samen in het "Maison du Peuple" te Brussel. Een aantal onder hen waren in 1908 naar de kippenkwekerij te Vurste getrokken. Zo was er een zekere Achiel Comhaire in wiens huis grote foto's hingen van anarchistische en communistische leiders en die ook een uitvoerige bibliotheek bezat met anarchistische geschriften. Eigenaardig genoeg was zijn woning verder slechts bemeubeld met drie bedden en drie broeikassen. Comhaire had reeds over een groot deel van de aardbol rondgezworven en daarbij een aantal bekende communistische leiders ontmoet, waaronder Lenin "himself".

Een andere figuur was de 34 jarige Edmond De Waegenaere uit Bassevelde, handelaar en barbier van beroep en verloofd met Gabrielle Lecot. De Waegenaere werd in het huis van Lecot te Gent aangehouden en ondervraagd. Bij een huiszoeking in zijn woning te Bassevelde ontdekte men een aantal kranten met daarin het relaas van de dubbele moord in de Langeviolettenstraat en een prentkaart met de foto's van Hartenstein, De Smet en Gyssels.

Toen Henri Lecot de dag na de dubbele moord een bezoek wou brengen aan Hartenstein, wiens aanhouding hem nog niet bekend was, werd hij prompt aangehouden. Bij zich droeg hij een lege valies die mogelijks moest dienen om er de bom "op bestelling" in te stoppen. Kort na zijn aanhouding werd hij bij gebrek aan bewijzen terug vrijgelaten.

Ook het kamertje in de Langeviolettenstraat werd grondig nagekeken en men ontdekte er onder andere een groot aantal anarchistische geschriften (ook Spaanse), het klad van een door Hartenstein geschreven anarchistisch gedicht in het Russisch, 30 exemplaren van de door hem gedrukte brochure en een "Petit Larousse Illustré".

Uit het onderzoek bleek ook dat er te Gent veelvuldige contacten onderhouden werden tussen Vlaamse en Russische anarchisten. Meestal gingen hun vergaderingen door in de Bibliothèque Russe bij de handelaar in verfwaren

Lucien Ponce in de Vrouwenstraat 38. Een aantal Russen woonden daar trouwens in de buurt.

Andere verzamelpunten waren bij Boris Fonks op de Coupure 57 en in een andere Bibliothèque Russe op de Kunstlaan nr. 6. Op dit laatste adres woonden de student en schilder Lubianski, Arsène Nikolinko en Kollikowski die daar een onderkomen hadden gevonden na hun vlucht uit Londen na een bom-aanslag aldaar.

Ook werd de aan het Brussels Conservatorium studerende Russische Anna Meitousse ondervraagd toen men ontdekte dat ze de vriendin was geweest van Hartenstein en dat mogelijks nog was.

Bijzondere aandacht werd bij het onderzoek besteed aan loodgieters en drogisten en dit om te achterhalen waar Hartenstein het materiaal haalde voor het aanmaken van bommen.

Na Hartensteins vlucht uit Brussel had men daar ook al niet stil gezeten : men dacht daar dat hij naar Luik vertrokken was. Zijn minnares werd nauwlettend in het oog gehouden. De dag na zijn vertrek ontving ze een door hem geschreven brief die verstuurd was vanuit Parijs maar die in werkelijkheid door een vriend was meegenomen en in de Franse hoofdstad gepost was. In die brief kondigde Hartenstein zijn terugkomst naar Brussel aan. Om die reden had het Brussels parket aan alle politiecommissarissen een foto van de Rus toegezonden en was er reeds voor 16 februari een briefing gepland, die na het bericht van Hartensteins aanhouding te Gent overbodig was geworden en afgelast werd.

Hartenstein werd na zijn aanhouding opgesloten in cel 167 van de Gentse Rijksgevangenis waar hij enkel om "Le Petit Larousse Illustré" vroeg om de tijd te doden. Daar hij geen Nederlands sprak vroeg hij de Franstalige procedure aan. Het Assisenproces werd gepland voor 13 mei 1909 maar werd op vraag van de verdediging naar een latere datum verschoven. Uiteindelijk zou het proces plaatsvinden van 16 tot 19 juni 1909 onder het voorzitterschap van Henri Dumortier, Raadsheer bij het Hof van Beroep te Gent, die werd bijgestaan door Oscar Janssens en Edmond Le Perre. Het Openbaar Ministerie werd waargenomen door Substituut-Procureur-Generaal Van Malleghem. Er werden vierentwintig getuigen opgeroepen waaronder negen voor de overval te Brussel. Als tolk werd Jan Wannyn aangesteld bijgestaan door Michel Moutiatine, een Russisch zanger bij de Gentse opera. Alhoewel Hartenstein aanvankelijk elke verdediging weigerde werd hij op het proces bijgestaan door Jofe en Hirsch, beide advocaten bij het Hof van Beroep te Brussel. Daar hij de overval te Brussel als een pure anarchistische daad beschouwde bleef hij verder alle verdediging weigeren voor deze daad.

Daar men opgemerkt had dat er een aantal voor hun anarchistische sympathieën bekendstaande elementen te Gent waren neergestreken om het Assisenproces van nabij te volgen, werden uitgebreide bewakingsmaatregelen genomen. De Gazette van Gent meldde dat het gerechtshof 's nachts bewaakt

werd door acht nachtwakers, overdag door veertig politieagenten met daar bovenop nog eens 54 rijkswachters die binnen het gebouw de dienst verzekerden.

Nog voor het proces begon overleed apotheker Van Houtte. Hardnekkige geruchten hadden de ronde gedaan dat hij overleden was ten gevolge van de doorstane spanningen en schrik op die fameuze 15de februari en na het ontvangen van een aantal anonieme dreigbrieven. In werkelijkheid overleed Van Houtte aan tuberculose, wat dan ook met klem door de verdedigers werd onderstreept.

Tijdens de debatten bleek nog dat De Mayer uit Brussel, bij wie Hartenstein 3000 fr. afperste, ook de anarchistische beginselen was toegedaan zonder evenwel tot daden over te gaan.

Op 19 juni 1909 werd uiteindelijk Hartenstein schuldig bevonden aan de twee moorden zonder voorbedachtheid, waarbij hij veroordeeld werd tot levenslange dwangarbeid.

Na zijn veroordeling werd hij overgebracht naar de Leuvense gevangenis. Daar in 1926 het Gentse gerechtshof volledig uitbrandde en later ook de Leuvense gevangenis de rode haan op bezoek kreeg, gingen alle archiefstukken terzake verloren zodat nu niet meer kan achterhaald worden wat er verder met Hartenstein gebeurde.

De slachtoffers

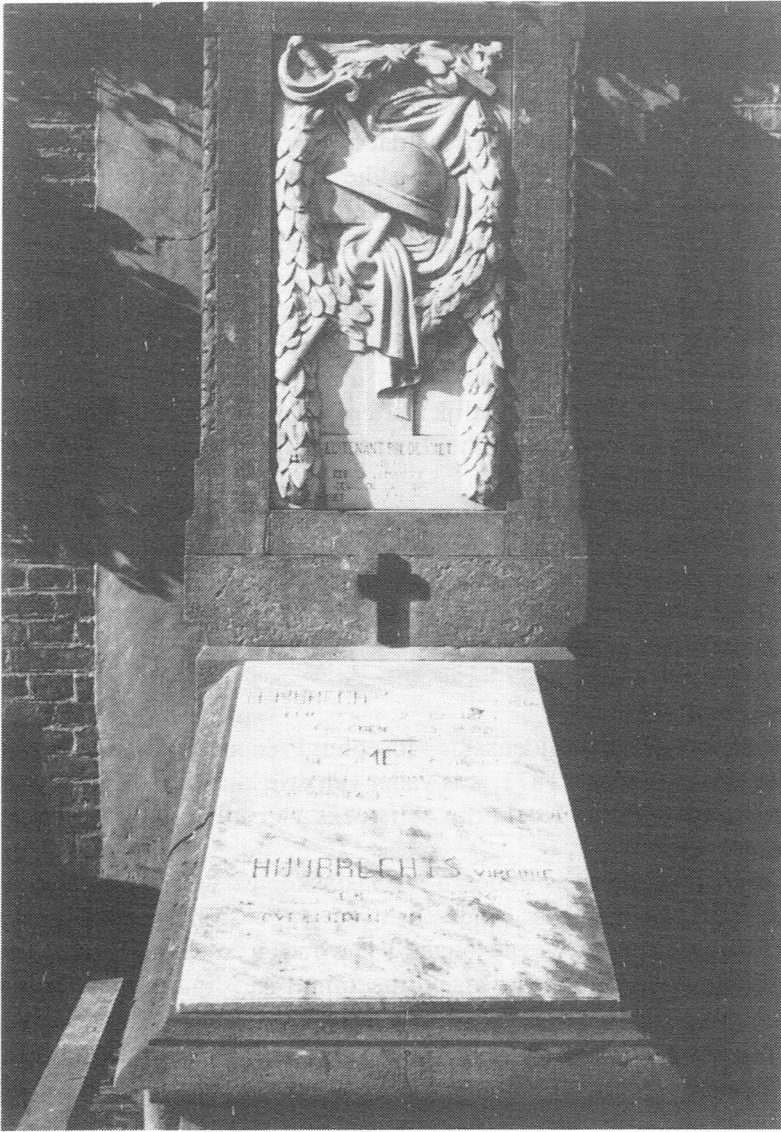
Jozef (volgens de overlijdensakte : Josephus Fredericus) Gyssels was geboren te Nevele op 28 maart 1871, was vader van drie kinderen en gehuwd met een weduwe, Rosalia De Kock, die zelf reeds vier kinderen had. Ze woonden Stuksken 97.

Florentin De Smet was geboren te Oostakker en weduwnaar van Virginia Huybrechts. Hij had vier kinderen, twee jongens en twee meisjes. Op het ogenblik van de feiten was de jongste 9 jaar oud en de oudste 15 jaar. Zoals toen gebruikelijk was woonde hij als politiecommissaris in het commissariaat van de 4de wijk, toen gevestigd op de Koepoortkaai. De begrafenis van de slachtoffers had plaats in de namiddag van de 19de februari en werd bijgewoond door afgevaardigden van politiekorpsen uit alle hoeken van het land, hoogwaardigheidsbekleders van alle rang en stand waaronder de toenmalige minister voor Justitie De Lantsheere en een zeer talrijk publiek. De Stad Gent werd vertegenwoordigd door eerste schepen Siffer die op dat ogenblik Emile Braun verving na diens ontslag ten gevolge van het zogenaamde "soepketel-incident" (7).

Beide slachtoffers werden bijgezet op de Westerbegraafplaats.

Vrij vlug kwam een golf van solidariteit ten voordele van de weduwe en wezen op gang.

Universiteitsstudenten hielden tijdens de Carnavalsdagen een inzameling. Op de 4de wijk werd door J. Van Brabant een "comité ter ondersteuning van de naastbestaanden" opgericht.

Grafkelder van de familie De Smet op de Westerbegraafplaats.

Op het kabinet van de Procureur des Konings werd een ander comité opgericht onder voorzitterschap van senator A. Vercruyssen-Bracq met als ondervoorzitters Procureur des Konings Vanderstraeten en opperdeken Casiers. Het geld zou ingezameld worden door de verschillende gebuurtedekens. Tijdens de eerste vergadering, die plaats had in de commissiezaal in het stadhuis, werd beslist dat de ingezamelde gelden zouden geplaatst worden op de Bank van Gent die aangeboden had dat "zonder lasten te doen" met een intrest van 4% en dat tot de meerderjarigheid van de wezen. Het geld moest dienen om hen

"toe te laten, hetzij zich in den handel te plaatsen, of te benuttigen voor de loopbaan die zij zouden verkozen hebben". Een van de aanwezigen zag die geldinzamelingen niet zo zitten omdat hij meende dat het in de eerste plaats de plicht was van stad en staat om voor de naastbestaanden van de slachtoffers te zorgen. Ondertussen had de commissie reeds een eerste gift van het Rode Kruis ontvangen, zijnde 500 fr. voor de wezen van F. De Smet en 300 fr. voor de weduwe en wezen van J. Gyssels.

Anderzijds stelde het inrichtend comité van de "Fransche Comediën" aan het schepencollege voor een benefietvoorstelling in te richten voor de wezen van agent Gyssels.

Op een bepaald ogenblik moeten al die goedbedoelde acties voor de familie De Smet toch een beetje te veel van het goede geweest zijn want in de Gazette van Gent van 20 februari verscheen volgend bericht :

"De familie van den commissaris De Smet verzoekt ons te melden dat hoe erkentelijk ook voor het belang, in de kinderen De Smet gesteld, er geene spraak is noch zijn mag, van omhalingen en beschermcomiteit en dat zij de vervulling van haren plicht en haar ermede gaande recht, aan anderen niet overlaten kan."

Blijkbaar had de redacteur van de Gazette van Gent de wens van de familie De Smet niet al te goed begrepen want in de editie van 22 november wordt gas teruggenomen : "De jonge heer De Smet, de oudste zoon der kinderen De Smet, zegt thans, dat de familie enkel den wensch had uitgedrukt, geene schooi-partijen in de straten te zien inrichten, ter voordeel van de wezen der slachtoffers maar, dat de familie geenszins het inzamelen van gelden door de gebuurtedekens en de politie, stichten van een fonds of beurs, afkeurt."

Terecht kan men zich afvragen wat stad en staat deden voor de wezen. Op nationaal vlak waren er na de dubbele moord in het parlement stemmen opgegaan om de toekomst van de weduwe en wezen veilig te stellen. Daarentegen laat een bericht in de Gazette van Gent, dd. 22 februari 1909, een heel ander en minder hoopvol geluid horen : "Het schijnt dat de regeering, om geen "voorgaande" te maken, niet zal tusschenkomen voor de weesen van de slachtoffers."

Uiteindelijk zouden stad en staat, mogelijks onder druk van de publieke opinie, dan toch vrij vlug tot een regeling komen. In haar zitting van 28 juni 1909 besliste de gemeenteraad met eenparigheid van stemmen een jaarlijks pensioen van 1567 fr. toe te kennen aan de vier wezen van Florent De Smet en 517 fr. aan de weduwe van Jozef Gyssels en dit overeenkomstig de bepalingen van de stedelijke pensioenkas. Daarbovenop kregen elk van de vier kinderen De Smet een jaarrente van 500 fr. tot de dag van hun meerderjarigheid en de weduwe Gyssels een jaarrente van 1000 fr. "over te zetten voor een deel op ieder harer kinderen" en tot de ouderdom van 21 jaar ingeval de weduwe zou overlijden vóór de meerderjarigheid van haar kinderen. Deze jaarrente viel voor één derde ten laste van de Stad Gent en voor twee derden ten laste van de staat (8).

Naschrift

De dubbele moord veroorzaakte heel wat beroering, niet alleen onder de Gentse bevolking maar ook tot ver buiten de stadsgrenzen. Dit blijkt onder andere uit het feit dat naar aanleiding van deze gebeurtenis, voor zover ons bekend, niet minder dan vier verschillende prentkaarten werden uitgegeven met daarop de foto's van de slachtoffers en sommige zelfs met de beeltenis van de dader. Weer eens werd te Gent een bladzijde internationale geschiedenis geschreven, zij het een zwarte bladzijde.

Toen jaren later, in januari 1976, Berten De Keyser in de Gentenaar een artikelenreeks wijdde aan de gebeurtenissen in de Langeviolettenstraat werd de redactie van die krant overstelpt met brieven en telefoontjes waar het vooral ging over de vraag waar zich precies het huis bevond waarin de feiten zich voordeden.

Daartegenover stelden wij ons een vraag van een heel andere aard. Hoe verging het de naastbestaanden van de slachtoffers? Een eerste poging om deze op te sporen kondigde zich weinig hoopvol aan. Blijkbaar hadden de meesten reeds lang Gent verlaten. In een ultieme poging hebben we dan maar onze toevlucht gezocht tot een "zoekertje" in een krant. En ja hoor, hier hadden we meer succes. De inkt van de krant waarin onze oproep opgenomen was moet amper droog geweest zijn toen we opgebeld werden. Een stem, waarin we enige terughoudendheid meenden te bespeuren, vroeg ons "waarvoor die informatie dan wel moest dienen". Toen we antwoordden dat deze bestemd was voor een artikel in "Ghendtsche Tydinghen", was het hek onmiddellijk van de dam.

Theo De Smet, want hij was het die ons opbelde, een van onze trouwste lezers, was bovendien nog familie, zij het dan in zijwaartse lijn, van de vermoorde Florent De Smet. Dank zij hem, en we danken hem hiervoor van harte, hebben we deze bijdrage met een aantal gegevens kunnen uitbreiden.

Florent De Smet werd geboren te Oostakker op 26 januari 1860 als negende kind van tien uit het gezin van Jacobus De Smet en Maria Van Acker. Hij huwde met de te Gent op 2 december 1864 geboren piano- en zanglerares Virginia Augusta Anna Huybrechts. Uit dit huwelijk ontsproten vier kinderen nl. : Leopold Virginia (°Gent, 26 maart 1894), Maria Anna Theresia (°Gent, 10 januari 1896), Rene Carolus Jacobus (°Gent, 21 november 1897) en Gilberta Desideria Valentina Augusta (°Gent, 11 juli 1899). Amper 36 jaar oud overleed Virginia Huybrechts op 5 maart 1900.

Na de moordaanslag op hun vader gingen de kinderen De Smet verschillende wegen op.

Leopold werd onder de hoede van zijn grootmoeder langs moeders zijde geplaatst. Deze was woonachtig te Pecq in Henegouwen. Van daaruit werd hij naar de Militaire School te Brussel gestuurd. Toen de eerste Wereldoorlog uitbrak werd hij als piepjonge luitenant ingedeeld bij het 14de Linie Regiment. Net één maand na het uitbreken van de oorlog sneuvelde hij te Dendermonde

Messieurs,

Je soussigné Florent Florent, âgé de 47 ans,
commisnaire adjoint attaché au Bureau central de
police, en qualité de secrétaire de Monsieur le Commis-
saire en Chef, prends la respectueuse liberté de
soliciter de votre haute bienveillance la place
de Commisnaire de police qui deviendra vacante
par la démission de ses fonctions offerte par M^r
Clément, commisnaire de police de la 4e section.

Je suis attaché au Bureau central de-
puis sans interruption la 1re succursale pendant 3 ans,
j'ai été commisnaire adjoint aux 3e et 7e sections.
Je suis entré dans ma 20e année de service, j'en
jamais fait l'objet d'une plainte ni d'une me-
sure disciplinaire. J'ai suffisamment prouvé
que je possède les aptitudes requises pour les
fonctions que je sollicite et j'ai obtenu, en Décembre
dernier, la 2e candidature pour une pareille
place.

Comme par le passé, si ma demande reçoit
un accueil favorable, je saurais me rendre digne
de la confiance de mes chefs, par ma conduite
et mon dévouement et je négligerais rien pour
prouver ma reconnaissance.

En attendant, Messieurs, je me salue avec
profond respect.

Votre dévoué serviteur

Florent

Handschrift van
Florent De Smet
aan het College
van Burgemees-
ter en Schepenen
waarbij hij zich
kandidaat stelt
voor de functie van
politiecommissa-
ris. 1906. (Stads-
archief Gent,
Modern Archief,
R.6).

op 4 september 1914. Hij werd bijgezet in de familiekerk op de Westerbegraafplaats te Gent.

René werd naar het Atheneum te Brugge gezonden. Daar er aan die instelling geen kostschool verbonden was vond hij een onderkomen bij oud-leraar Ongtsel. Later ging hij inwonen bij Dr. Julius Pee, leraar aan het genoemde atheneum en vader van de latere hoogleraar aan de Gentse Rijksuniversiteit H. Pee. Toen René vernam dat zijn broer Leopold gesneuveld was meldde hij zich aan als oorlogsvrijwilliger en werd ingedeeld bij de 2de Legerdivisie, 6de Liniergiment, 2de compagnie. Hij was op dat ogenblik amper 17 jaar oud! Op 19 december 1916 omstreeks 16.30u. werd hij in de loopgraven aan de IJzer door een kogel in het hoofd getroffen. Een tijd lang vreesde men voor zijn leven tot hij uiteindelijk grotendeels herstelde met uitzondering van sommige ooren oogfuncties.

Maria en Gilberta werden opgenomen in een kostschool te Eeklo alwaar ze het diploma voor onderwijzeres behaalden.

Enkele jaren na het einde van de oorlog weken René, Maria en Gilberta uit naar de Verenigde Staten. Over het "waarom" van deze emigratie hebben enkelen zich vragen gesteld. Was het een vlucht voor het steeds maar terugkerend noodlot? Zeker weten we het niet maar het lijkt ons toch een aannemelijke uitleg.

Maria overleed in California op 24 januari 1954. Gilberta woonde in Massachusetts (California) en René in Chicago (Illinois). Nog één keer bezocht René De Smet zijn geboortestad en zijn familie, naar Theo De Smet zich meent te herinneren moet dat in 1958 geweest zijn naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling te Brussel.

Theo De Smet, wiens grootvader de broer was van de vermoorde Florent De Smet, weet nog te vertellen dat zijn vader Oscar, die op 19 februari 1909 huwde, de dag voor de tragische gebeurtenis in de Langeviolettenstraat nog zijn huwelijkscadeau ging afhalen bij zijn oom Florent.

Tot slot moeten we er op wijzen dat we over de naastbestaanden van Jozef Gysels niets meer te weten zijn gekomen. Zelfs zijn graf op de Westerbegraafplaats konden we niet terugvinden. Maar wie weet zijn er lezers die hierover iets meer weten. Reacties zijn uiteraard altijd welkom.

David MAES

NOTEN

1. De gegevens voor deze bijdrage werden vooral geput uit : Gazette van Gent 5/24 februari 1909, 14 juni 1909 en 16/19 juni 1909; en uit De Gentenaar, 2, 6, 7 en 10 januari 1976.
2. Anarchisme : het streven naar de verwerping van alle gezag. Afgeleid van het Grieks 'a, 'an : zonder; 'archê : overheid.

3. Luc Keunings : De grote fasen in de evolutie van de geheime politie in België tijdens de 19de eeuw, in : Gemeentekrediet van België, driemaandelijks tijdschrift, 1989/3, nr. 169, p. 3/31.
4. Wel zouden er aanwijzingen gevonden worden dat het hier mogelijks om zijn broer David Hartenstein ging.
5. Tijdens de gemeenteraadszitting van 14 november 1910 werd aan bijzonder agent Arthur Priem en politieagent Gustaaf Tytgat het Kruis 2de klas voor moed en zelfopoffering toegekend (Gemeentebld Stad Gent, 1910).
6. De namen van die behulpzame omstaanders waren : Jan Laureys, handelsreiziger uit de Veldstraat 53 Gentbrugge; Jozef Tavernier, handelsreiziger uit de Toekomststraat 13 Gent; Guillaume Wilderycx en Jan Van Thielen, soldaten uit de artilleriekazerne Brusselsepoortstraat.
7. De kinderen uit de officiële scholen genoten in die tijd een gratis dagelijkse soepbedeling. De liberale burgemeester Emile Braun, bijgenaamd Miele Zoetekoek, en zijn schepenen weigerden dat voorrecht ook aan de kinderen van de katholieke scholen toe te kennen. Edward Ansele, alhoewel anti-katholiek, stelde zijn liefde voor het volkskind boven het anticlericaal fanatisme van de liberalen. Ansele weigerde nog verder het spelletje van de liberalen mee te spelen met als gevolg dat de socialisten en de katholieken de stadsbegroting verwierpen. Het homogeen liberaal schepencollege nam op 6 januari 1909 ontslag en werd vervangen door een coalitie van socialisten en katholieken. Ook Emile Braun nam ontslag en ging enkele weken met "vacantie". Zijn ontslag werd geweigerd waarop ook hij weigerde aan het hoofd te staan van de socialistisch-katholieke coalitie. Pas op 28 juni 1911 nam hij terug plaats in de burgemeestersstoel.
8. Gemeentebld Stad Gent, 1909, p. 863/864.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 305

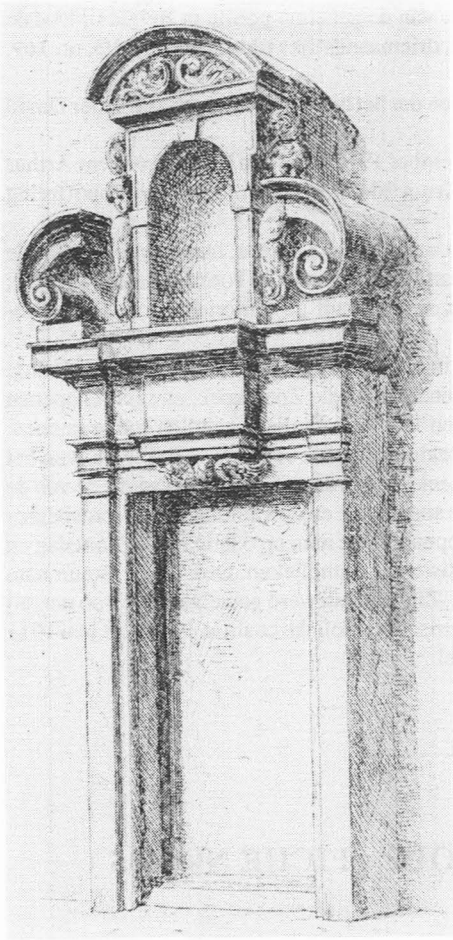
Op 1 oktober 1903 stelde Armand Heins in de rubriek "Burgerlijke bouwwerken - Museum voor Stenen Voorwerpen nr. 68 - XVIIe eeuw (1662)" in het Frans een fiche op over de

Deuromlijsting van het oud Weeshuis voor Jongens

Deze binnenpoort in Balegemse steen bevond zich op de eerste verdieping van het nu gesloopte gebouw dat gelegen was op het Bisdomplein en achtereenvolgens dienst deed als jongensweeshuis en als muziekconservatorium.

Ze dateerde van 1662 zoals het chronogram op een bas-reliëf dat er van afkomstig is en dat ook bewaard wordt in het Museum voor Stenen Voorwerpen, aanduidt.

Op deze plaats bevindt zich nu het nieuw agentschap van de Nationale Bank.

Vroeger gekleurd in witte en rode imitatiemarmor, heeft deze omlijsting een totale hoogte, nis inbegrepen, van 4,30 m. en een breedte, ter hoogte van de volutes of omgekeerde consoles, van 2,10 m.

Haar ornamentatie wordt opgeluisterd door drie engelenkopjes waarvan een de architraaf versiert, terwijl de twee anderen aanleunen tegen de nis die zich in het bovenste gedeelte bevindt.

VICTOR VAN CROMBRUGGHE EN PIETER DE KEYSERE

Werkend aan een geschiedenis van Merelbeke (1) kon het niet anders of ik moest met de geschiedenis van een oude adellijke familie in contact komen. Die familie vond immers haar oorsprong in Krombrugge waarvan men weet dat deze "villa" in 964 door graaf Arnulf de Oude aan de S. Pietersabdij te Gent werd geschonken. Zij dankte trouwens haar naam aan het abdijhof te Krombrugge waarop de abdij een lid van de familie had aangesteld als uitbater ervan en als meier over geheel het domein. Erfelijkheid en verworven rijkdom hadden voor gevolg dat de van Crombrugghe's na de voogdijbeperking van 1122 door Karel de Goede hun intrek namen op het "castellum" dat aan voogd Boudewijn III van Aalst was ontzegd geworden. Aldus werden zij beschouwd als de heren van de heerlijkheid Krombrugge die ongeveer een derde van de gemeente Merelbeke besloeg.

Ten allen tijde werden stambomen van dergelijke families opgesteld. Tijdens de 19de eeuw werden die verzameld en in druk uitgegeven, blijkbaar onder impuls van een zekere nostalgie naar een verleden dat door de Franse Revolutie zo bloedig werd afgesloten (2).

Wetenschappelijk gevormde historici vertonen veelal de neiging die genealogische publicaties te veronachtzamen, omdat de er in voorkomende gegevens dikwijls zonder de nodige kritische benadering werden opgenomen. Bovendien hebben deze genealogieën een relatief beperkt belang voor de geschiedenis van mens en maatschappij.

Toch bevatten zij soms gegevens waaraan niet kan worden voorbijgegaan en die tot verder onderzoek uitnodigen.

Een lid van de familie de Crombrugghe, Victor de Crombrugghe de Looringhe (1866-1928) stelde aldus een genealogie zijner familie op. Een kopie van deze onuitgegeven genealogie werd mij door Baron O. de Crombrugghe bereidwillig ter hand gesteld (3). Hierin leest men dat in 1473 Gerard van Crom-

-
1. Ondertussen verschenen onder de titel : Oud Merelbeke, voornamelijk tijdens de Middeleeuwen. Met tekeningen door N. De Sutter. Merelbeke, 1992, in eigen beheer. (500 fr. + port).
 2. Typisch in dit verband is de titel van Hs G 20916 in de U.B. te Gent : *Mémoire historique sur les événements arrivés en Flandres, et de l'influence qu'ils ont exercée sur les villages depuis les siècles reculés jusqu'en l'année 1796.* - Dit Hs bevat niets meer dan de kopie van een genealogie van de familie Triest, verschenen te Mechelen in 1779, met enkele aanvullingen.
 3. De uitgegeven genealogie in J. Gailliard, *Bruges et le Franc, Brugge 1857-1862*, 5 bdn. : IV, blz. 254-274, en de genealogie van de Crombrugghe de Piquendaele, in : *Poplimont, La noblesse belge*, I, blz. 341-354 (aanvullingen bij de Stein d'Altenstein, *Annuaire de la noblesse belge*, XIII, 1859), gaan slechts terug tot de 14e eeuw en geven niet alle vertakkingen.

brugghe, zoon van Gillis en van Jacqueline Bouche, in het bezit was van een der achterlenen van het Hof Ter Hagen te Merelbeke (4). Maar reeds op 30 april 1464 werd tegen hem een proces ingespannen omdat hij actief was geweest als schilder/verluchter zonder lid te zijn van het gilde der vrije schilders.

Hij was gehuwd met Johanna Minaert. Zij overleden beiden in 1500, zij op 1 en hij op 6 januari. Zij hadden twee kinderen : Jan, die priester werd, en Victor. De laatste huwde met Johanna van Ydeghem, dochter van Joost en van Elisabeth Furiesen. Victor overleed op 5 juli 1515 en zijn vrouw op 7 febr. 1523.

Tot daar wat Victor de Looringhe had opgetekend over deze beide figuren die ons bekend zijn : Gerard als "bouc scriver" en boekbinder sinds 1456, Victor als boekbinder en uitgever die o.m. met de drukker en boekbinder Pieter de Keysere samenwerkte (5).

Vervolgens echter nam hij een genealogie van een Nederlands onbekend auteur over die gevonden werd bij de nagelaten papieren van majoor Van der Dussen de Kestergat te Brugge in 1900 (6). De tak van de familie waarvan Gerard van Crombrugghe de stichter was, was inderdaad tijdens de 16de eeuw uitgeweken naar Nederland.

In die Nederlandse genealogie leest men dan dat Victor van Crombrugghe vier kinderen had waarvan de oudste, Johanna, geboren op 10 nov. 1495, huwde met Pieter de Keysere. Zij overleed in juli 1516, vermoedelijk in het kinderbed aangezien zij toen slechts 21 jaar oud was.

Die familiale relatie was tot nog toe onbekend (7). Men wist alleen dat er beroepshalve samenwerking heeft bestaan.

Sommige bekende feiten worden daardoor veel beter te begrijpen. Als de weduwe van Victor van Crombrugghe, Johanna van Ydeghem, in 1523 overleed, liet zij aan het Veerleplein niet alleen een stil gevallen bedrijf achter, maar ook nog twee nog ongehuwde kinderen, Joachim en Victor, waarvan de eerste pas in 1531 in het huwelijk trad, en de tweede in 1529 overleed zonder gehuwd te zijn (8). Is het dan niet zeer goed te begrijpen dat Pieter de Keysere die zelf weduwnaar was sinds 1516, bij zijn jonge schoonbroeders is gaan inwonen in 1524, en van zijn woonst bij het belfort naar het Veerleplein verhuisde zoals reeds bekend was.

Meteen is nu waarschijnlijk ook de naam bekend van de opvolger van Victor van Crombrugghe : Joachim. Deze overleed na 1546 aangezien zijn zevende

4. Bedoeld is het abdijhof Ter Hagen in Merelbeke.

5. Gent, duizend jaar kunst en cultuur, II, Gent, 1975, blz. 161.

6. Deze archieven bevinden zich thans op het kasteel van Ottignies bewoond door Jacques van der Dussen de Kestergat.

7. Volgens dezelfde bron huwde Johanna's broeder Joachim in 2de huwelijk met een Katharina de Keysere, en zijn zoon Paul in 1570 met Amelberge van Hoorebeke, dochter van Jacques en van Clara sKeyers.

8. Een ander kind, Bette, geboren op 3 nov. 1496 was reeds voor 1515 overleden.

en laatste kind Paul op 22 januari 1546 geboren werd. Was 1546 niet ook het laatste jaar waarin werk van Victor's opvolger geleverd werd?

De vroegere woonst van Pieter de Keysere op de Zandberg omschreef hijzelf als volgt : "In monte arenoso - circum Capitolia - ante Capitolium - voor tscepenhuis vander keure". Op de houtsnede met het oudst bekend gezicht op Gent, met de Maagd van Gent, omringd met de wapens van de poorters en van de neringen, dat hij in 1524 drukte, staat het belfort aangeduid als het Capitolium. Hij woonde dus bij het belfort. De term Zandberg schijnt toen nog aan geheel de hoogte waarop ook het belfort en het schepenhuis gebouwd waren, gegeven te zijn.

Is het niet opvallend dat dit ook het adres was van de eerste Gentse drukker Arend de Keysere : "delez le belfroy - Bij den Beelfroete"? Pieter woonde dus blijkbaar in hetzelfde huis als voorheen Arend de Keysere.

Het is echter ook bekend dat Arend de Keysere in 1490 vier dochters achterliet : Hannekine (Johanna), Tannekine (Constancia), Heermijnkine (Hermina) en Joossinkin (Josina) (9). Indien er dus verwantschap bestond tussen Arend en Pieter de Keysere, dan kan dit hoogstens langs een zij-lijn geweest zijn.

Hier is het de plaats om er Robert de Keysere bij te betrekken. De samenwerking die men heeft vastgesteld tussen Pieter en Robert de Keysere is inderdaad te opvallend om niet ook aan verwantschap tussen die twee figuren te denken.

De activiteit van Robert de Keysere als student te Parijs, als schoolmeester, als principaal van het College van Doornik te Parijs en tenslotte terug te Gent als drukker, situeert zich tussen 1470 (zijn geboortedatum) en 1514 (laatste bekend drukwerk). De activiteit van Pieter de Keysere als drukker begon in het jaar dat zijn vrouw overleed, 1516, en nadat hij het typografisch materiaal van Robert de Keysere had afgekocht. Het komt ons voor dat Robert de Keysere veel meer een humanistisch geleerde was dan wel een geslaagd manager en voortzetter van het bedrijf dat Arend de Keysere in 1490 had achtergelaten. Na 1516 schijnt Pieter de Keysere die taak te hebben overgenomen en met het bekende succes boeken te hebben gedrukt op het "Prelum Caesareum" waarnaar in de drukwerken van Robert en van hemzelf gerefereerd is geworden.

Men kan zich verder afvragen of de familiale relatie van Pieter de Keysere met Victor van Crombrughe niet reeds zeer lang voorafgegaan is geweest door een goede zakelijke relatie tussen de drukkerij aan het belfort en de boekbinderij/boekhandel op het Veerleplein toen deze vermoedelijk nog in handen was van Gerard van Crombrughe. Dit kan men toch wel afleiden uit wat de

9. J. Machiels, Meester Arend de Keysere 1480-1490. Gent, 1973, blz. 18.

onbekende vertaler van Boethius, gedrukt in 1485, schreef: "So heb ic tot elcx nutscap ende profite den allereersten bouc van deser translacie met mijnder hand ghecorrigeert, te sente verelde te Ghend in de librarie doen legghen". Was die librarie de bibliotheek van het S. Veerlekapittel, of de boekhandel van de van Crombrugghes? Ook dit laatste is mogelijk zonder daarom F. van der Haeghen te volgen waar deze dacht dat Arend de Keysere op het Veerleplein zou gewoond hebben (10).

Is het verdedigbaar te stellen dat reeds Gerard van Crombrugghes gedrukte werken op het Veerleplein zou verkocht hebben in een tijd dat de incunabels nog als een grote nieuwigheid ervaren werden?

Men mag niet uit het oog verliezen dat hij reeds "boucscriver" en boekbinder was sinds 1456. Volgens de genealogie van Victor de Loringhe was ook een ander lid van de familie, André van Crombrugghes, te Brugge werkzaam als miniaturist (11), een kunst die ook door Gerard werd beoefend te Gent, evenwel zonder toelating van het gilde. Het lag voor de hand dat een huis waar boeken geproduceerd werden (schrijven en binden) belangstelling moest hebben voor de nieuwigheid die al vlug overal een groot succes kende (12). Hier kan de vraag gesteld worden of de kapitaalkrachtige familie van Crombrugghes misschien de onbekende geldschieder was die ca of na 1485 Arend de Keysere uit de nood heeft geholpen (13)? Was het niet in hun belang dat boeken gedrukt werden om verkocht te worden in hun "library"?

Na de dood van Arend de Keysere hertrouwde zijn weduwe met Henricus de Valle (14). Men heeft gemeend deze te moeten identificeren met Heynderic van den Dale, drukker te Brugge, die zijn naam latiniseerde tot Heynricus de Valle in een drukwerk van 1503.

Is het echter niet zo dat ook de naam Van de Walle vertaald werd in "de Vallo", en dat Gillis van de Walle werken uitgaf onder de naam Aegidius de Vallo? Waarom het in Brugge gaan zoeken als men weet dat, terwijl Pieter de Keysere zich onder het belfort aan het bekwamen was in de kunst van het boekbinden, mogelijks in opdracht van Robert de Keysere, op het Veerleplein een Gillis van de Walle hetzelfde beoogde? Was die Gillis soms een verwante van de tweede echtgenoot van Beatrice van Orroir?

10. Daarover : J. Machiels, a.w., blz. 44.

11. Die André van Crombrugghes maakte deel uit van een tak die gelieerd met de Erenbout's, naar Brugge ging wonen. Een Anna van Crombrugghes huwde er met Gerard van Gruuthuuse, en een andere zou maitresse geweest zijn van Filips de Goede.

12. Te Gent leefde toen Raphaël de Marcatellis, abt van de Sint Baafsabdij (1478-1508) van wie bekend is dat hij meer dan 100 incunabelen heeft aangekocht, zoals ik heb aangetoond in 1974 : Incunabelen in de bibliotheek van Sint-Baafs in 1572, volgens de catalogi van Gent, Brussel en Lokristi. (Archief- en bibliotheekwezen in België, Extranummer 11)

13. Gent, duizend jaar... II, blz. 16. - J. Machiels, a.w., blz. 17.

14. J. Machiels, a.w., blz. 17.

Zo zou men best de rivaliteit tussen beide begrijpen welke leidde tot het gevecht dat in 1511 plaats vond en waarbij Gillis veroordeeld werd tot betaling van de dokters- en apothekerskosten, 12 pond was, en twee grote bedevaarten (15).

K.G. VAN ACKER
14-5-1992

15. Gent, duizend jaar..., II, blz. 145.

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij een beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 uur.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u bij voorbaat voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg en Slot)

Meer dan 5 jaar geleden, namelijk in ons Januarinummer 1987, begonnen wij de publicatie van deze omvangrijke studie die uitgevoerd werd door onze medewerker, de Heer Maurice Labyn.

Hij alleen zal u kunnen vertellen hoeveel honderden uren van zijn vrije tijd hij daaraan besteed heeft.

Wij kunnen u vertellen dat, als gij die 35 afleveringen in Gh. T. wilt nazien, u er 131 bruggen zult in tegenkomen, alsook meer dan 230 foto's, waarvan velen nog nooit gepubliceerd werden.

DE RINGVAART

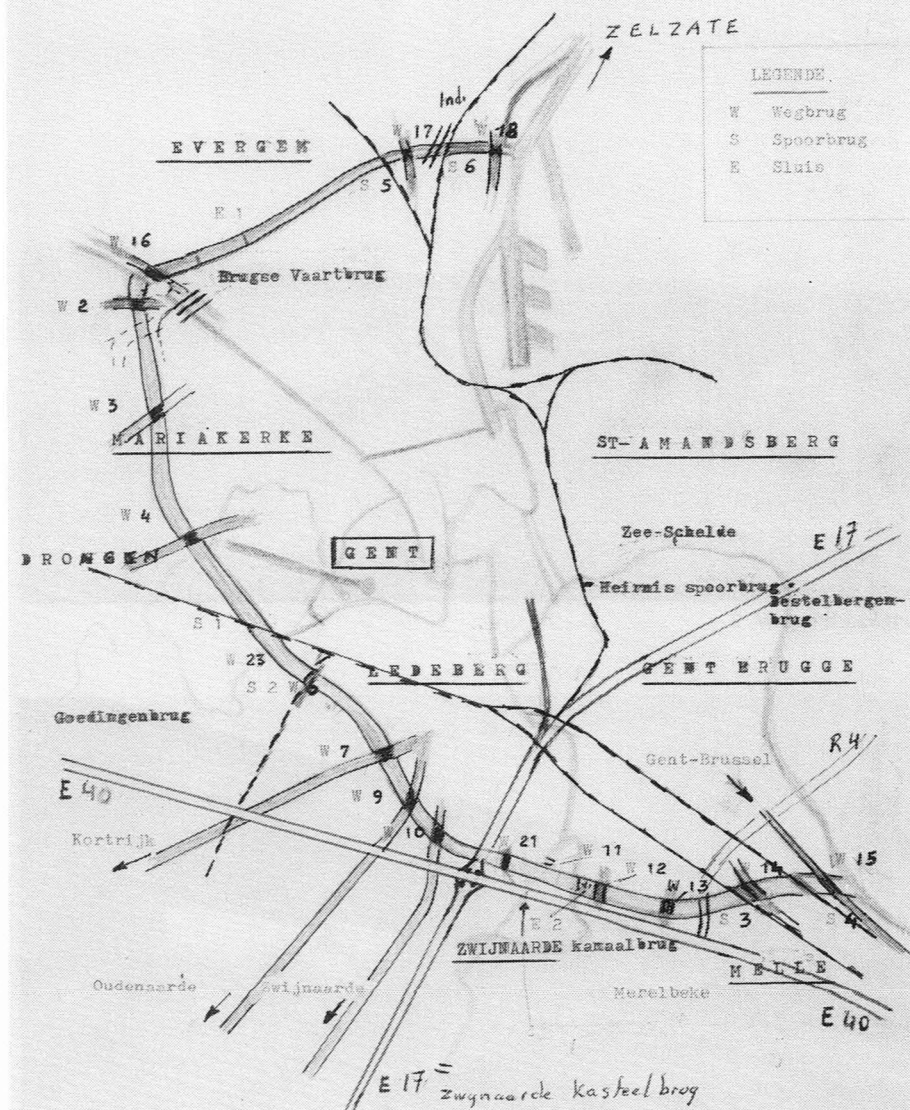
ONTSTAAN - DOEL

Het gedacht van een ringvaart te graven rond Gent is stilaan gegroeid. Voor het eerst rond 1845 werd na een zeer belangrijke overstroming gedacht de Boven-Schelde te Zwijnaarde te verbinden met de Zeeschelde, teneinde de waswaters van de Schelde buiten de stad te houden. Dit komt ongeveer overeen met het Zuidervak van de ringvaart. Na de was van 1872 werd dit gedacht hernomen in 1873. Vervolgens ontstond het idee enkele tijd voor de oorlog, ten einde de scheepvaart, die stilaan met meer en meer moeilijkheden te kampen had in de doortocht van Gent, te vergemakkelijken, het kanaal Gent-Brugge te verbinden met het kanaal Gent-Terneuzen. Deze verbinding is in feite dezelfde als het noordervak van de ringvaart.

De scheepvaartmoeilijkheden stegen nog altijd verder en de toestand was zodanig erg geworden gedurende de laatste oorlog, dat gevreesd werd dat bij het hernemen van het economisch leven in België, er te Gent echte onontwarbare opstoppingen zouden ontstaan, waarvan de oplossing alleen in radicale middelen kon bestaan. De trafiek van de Leie ging toen nog dwars door de stad en alle erop gelegen bruggen werden nog met de hand bediend, hetgeen de situatie voor het stadsverkeer in elk geval geenszins verbeterde.

De twee hoger vermelde doorsteken nl. Mariakerke-Langerbrugge en Zwijnaarde-Melle werden hernomen en vervolledigd door de verbinding Mariakerke-Zwijnaarde, die zou toelaten al de scheepvaart buiten de stad te houden. Het is echter niet alleen de vrees voor scheepsopstoppingen die de enige reden was voor verdediging van het project van de ringvaart, vrees voor opstoppingen die meer dan gegrond was zoals de toestanden van 1962-1964 het voldoende bewezen, waarbij de doortocht van Gent vanaf de Zeeschelde te Gentbrugge tot de Boven-Schelde aan de Stropbrug in optimale voorwaarden anderhalve dag in beslag nam en de schepen door drie sluizen dienden te

RINGVAART OM GENT

passeren nl. de Gentbrugge-sluis, de Kasteel-sluis en de Tolhuis-sluis. Die tijd kon zelfs oplopen tot ca. vier dagen na een periode van mist, storm of andere moeilijkheden.

Een tweede reden waarom naar drastische saneringen inzake het waterwegen-net te Gent diende gezocht, is dat sedert enkele tijd reeds gedacht werd aan een verhoging van de tonnemaat der schepen.

Zo waren er kort na de eerste wereldoorlog grote verbeteringswerken uitge-

Ringvaartbrug W. 2.

Ringvaartbrug W. 3 - Beekstraatbrug 1982.

voerd op de Boven-Schelde in de jaren 1921-1922 en zijn alle sluzen verruimd teneinde de scheepvaart op 600 ton te kunnen brengen.

Even voor, en zelfs gedurende, de laatste oorlog werd het kanaal Gent-Oostende in Oost-Vlaanderen, eveneens op het 600 ton gabariet gebracht, terwijl de onteigeningen voor het verbreden van het afleidingskanaal der Leie eveneens aangevat werden. Al deze werken konden enkel tot hun volle recht komen op voorwaarde dat de doortocht van Gent eveneens gemoderniseerd werd en de stop aldaar verdween.

Aan de Gentenaars moet ik niet verder uitleggen waarom er niet kon gedacht worden de smalle kronkelende waterlopen in Gent zelf te verbreden en recht te trekken.

Derhalve was er slechts één oplossing : een volledig nieuwe waterweg aan te leggen buiten de stad, waterweg die zou geschikt zijn voor de grote moderne schepen nl. deze van het 2.000 ton type.

Door het verwezenlijken van de Ringvaart kon bovendien de droom van de jaren 1845 en 1873 tot stand komen : het beveiligen van de stadskom tegen overstromingen, door het buiten de stad houden van de waswaters en deze rechtstreeks afvoeren naar de Zeeschelde en het kanaal Gent-Terneuzen.

Kort samengevat kunnen we dus zeggen dat het graven van de ringvaart drie doeleinden had :

1. Vergemakkelijken van de scheepvaart.
2. Waterafvoer van de stad naar het kanaal Gent-Terneuzen.
3. Vlotter wegverkeer : geen draaiende bruggen meer in Gent.

Met het graven van de Ringvaart werd begonnen in juni 1951 (eerste werken aangevangen in 1948).

Het noordervak kwam het eerste klaar en werd in gebruik genomen in 1965. De volledige Ringvaart werd in gebruik genomen op 18 november 1969. Deze vaart wordt overspannen door 16 wegbruggen en 6 spoorbruggen.

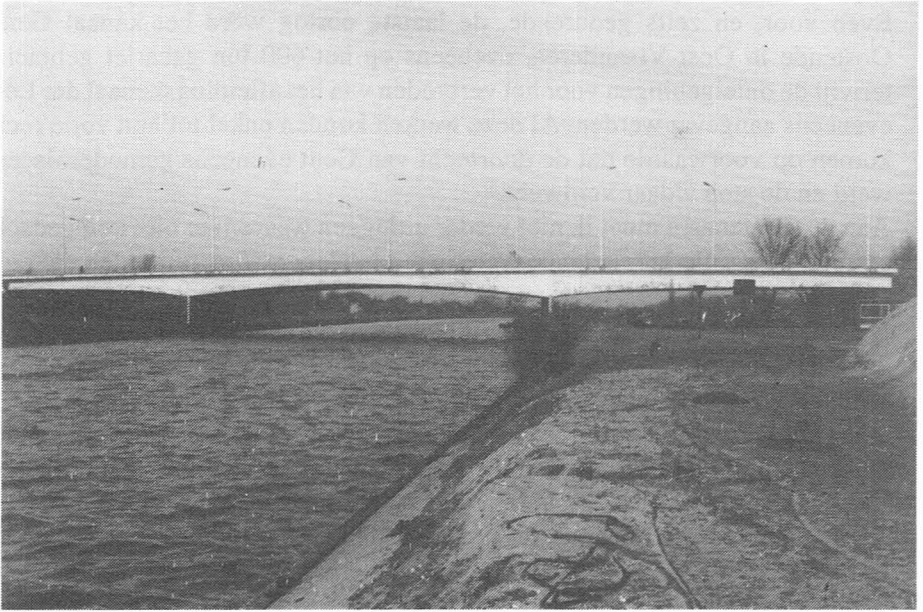
In 1969 werd, ten behoeve van de E 17, een grote brug gebouwd en enkele jaren later, 1978-1980, werd er, te Merelbeke, een brug gebouwd als aansluiting van de R4 (grote ring rond Gent).

In juli 1991 begonnen de werken aan de, waarschijnlijk laatste, brug over de Ringvaart als aansluiting industriebaan met buitenring R 4 gelegen tussen W 2 en Beekstraatbrug.

Volgens dagblad "Het Volk" van 18 november 1969 (blz. 15) bedroeg de totale kostprijs, voor de aanleg van de Ringvaart, 2,4 miljard fr. Of de bouw van alle bruggen daarin begrepen waren werd niet vermeld.

TECHNISCHE BESCHRIJVING

De Ringvaart vormt een driekwartcirkel rond de stad van aan het kanaal Gent-Terneuzen te Langerbrugge over het kanaal Gent-Brugge te Evergem, de

Ringvaartbrug W.4 - Drongenbrug.

Ringvaartbrug W.6-S.2. - Buchtenbrug.

Leie te Drongen en St-Denijs-Westrem, de Boven-Schelde te Zwijnaarde tot de Zeeschelde te Melle. Zij heeft een totale lengte van 21,575 km en is verdeeld in drie panden : Noordervak, Westervak en Zuidervak.

Het Noordervak, dat het kanaal Gent-Terneuzen verbindt met het kanaal Gent-Brugge, heeft een lengte van 5,747 km en staat op hetzelfde peil als het kanaal Gent-Terneuzen, waarmede het in vrije verbinding staat. Het heeft een bodembreedte van 21 m, een waterdiepte van 4,5 m en een breedte aan de waterlijn van 49 m.

Teneinde de scheepvaart van en naar het kanaal Gent-Terneuzen te vergemakkelijken is aan het opwaarts einde een zwaikom uitgevoerd voor schepen van 2.000 ton.

Over dit vak liggen twee spoor- en vier wegbruggen, allen met een vrije hoogte van 7 m over minimum 24 m breedte en pijlers volledig buiten de vaargeul.

Het noordervak is gescheiden van het westervak (dit laatste heeft hetzelfde peil als het kanaal Gent-Oostende) door het sluzencomplex E1 B1 dat thans nog enkel bestaat uit een enkele sluis van 136 x 16 m. Deze sluis, geschikt voor schepen tot 2.000 ton, kan ook 9 schepen van 300 ton of 6 schepen van een combinatie van 600 en 300 ton ineens schutten. Het verval is 1,16 m bij normaal waterpeil.

Het Westervak, vanaf Mariakerke tot aan de Boven-Schelde te Asper heeft een lengte van 11,881 km. Aan dit vak, dat hoofdzakelijk als doorvaarweg bestemd is, werden dezelfde afmetingen gegeven als het Noordervak.

Over het Westervak werden 10 wegbruggen en 2 spoorbruggen gebouwd met dezelfde vrije hoogte en doorvaarbreedte als de vorige bruggen.

Hier vinden we twee wegbruggen van het type hangbrug in voorgespannen beton. Deze bruggen zijn van een zeer speciaal type en bovendien zeer economisch voor betrekkelijk lange overspanningen. Op de Ringvaart zijn er vier in dienst. De eerste twee werden volledig ontworpen door hun uitvinder Prof. Vandepitte van de Rijksuniversiteit van Gent, toen nog Ir. van Bruggen en Wegen.

Het Zuidervak dat in vrije verbinding staat met de Zeeschelde en derhalve onderhevig is aan het getij, wordt gescheiden van het Westervak door één van de grootste sluzen in België : E2-B2, dat naast twee sluzen van 180 m x 18 m, een dubbele segmentstuw met twee openingen van 12,5 m elk omvat, om de waswaters van de Leie af te voeren.

Over het zuidervak liggen twee spoorwegbruggen en vijf wegbruggen, waarvan twee hangbruggen in voorgespannen beton.

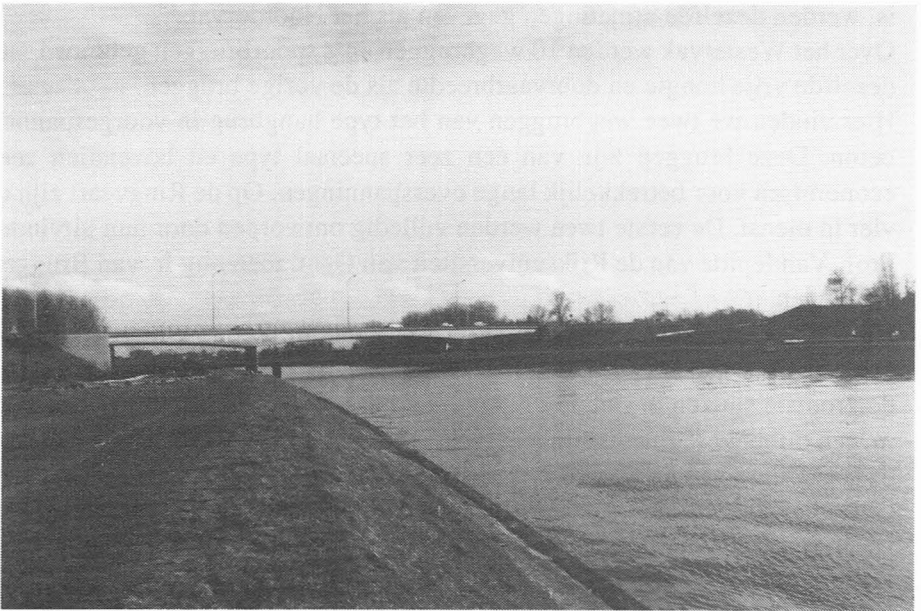
De lengte van het Zuidervak is 3,947 km.

Voor de afsluiting van de bestaande waterwegen, ter hoogte van de Ringvaart, aan de zijde van de stad, heeft men het volgende bedacht :

Voor het kanaal Gent-Oostende gebeurd dit door een keersluis van 7,5 m

Ringvaartbrug W.7 - Maaltebrug.

Ringvaartbrug W.9 - Hutsepotbrug.

breedte, dus voor 600 ton schepen. Dit is in feite één enkel hoofd van een sluis, nl. een stel puntdeuren die normaal open staan en slechts gesloten worden bij hoge waterstand (als het water van de ringvaart bijvb. 0,5 m stijgt). Bij gesloten stand is de scheepvaart onderbroken en slechts opnieuw mogelijk als het water gedaald is, daar deze deuren niet kunnen geopend worden onder wateroverdruk.

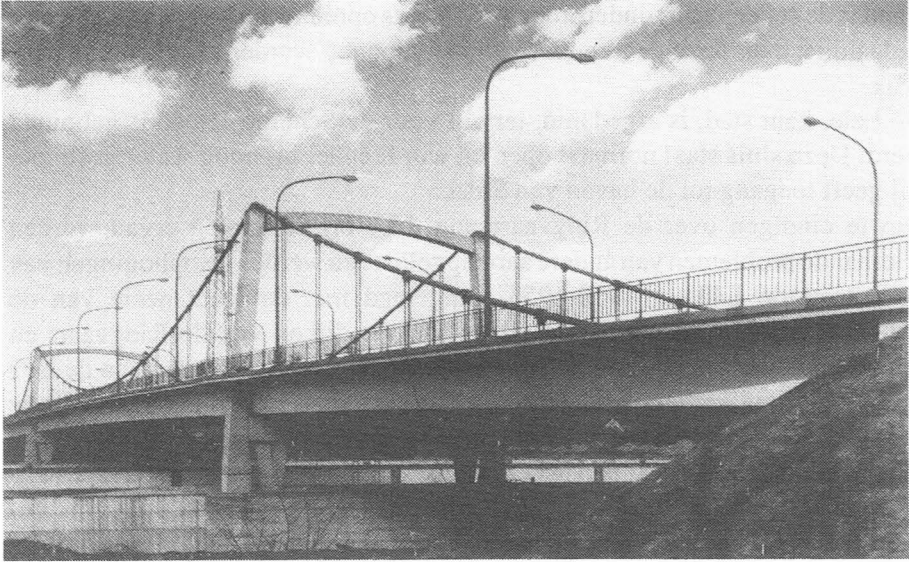
De Leie, kant stad, is afgedamd, terwijl voor de Schelde een sluis gebouwd werd. Deze sluis staat normaal open en wordt enkel bij hoog water gesloten. Zij geeft toegang tot de haven van Sidac.

Om te eindigen over de Ringvaart nog dit : bij de aanleg ervan werden allerhande problemen van andere aard opgelost : zo werden de ophogingen van de autostrade E40, in 1950-1953, aangelegd met de graafspecie van de Ringvaart. Later diende zij niet alleen om de dijken van de Ringvaart en opritten van de bruggen aan te leggen, doch ook om zekere delen van de E17 op te hogen, nijverheidsgronden en schoolterreinen te verhogen, terwijl de onbruikbare specie vervoerd werd naar oteigende terreinen.

Van de bestaande waterlopen in het Gentse zouden de meeste mogen verdwijnen doch tot nu toe is dit niet gebeurd om allerlei redenen : er zijn immers evenveel voor- als tegenstanders voor het dempen van de Gentse rivieren.

Het Verbindingskanaal diende open te blijven wegens het bestaan van nijverheidsinstellingen langsheen dit kanaal. De verbinding Strop-Keizerpoort-Visserij-de Pauwvertakking-Handelsdok blijft ook bestaan aangezien men op dit traject nog een zekere trafiek verwacht en wel om sociale redenen : Gent is immers een stad met veel schippersfamilies en veel schippers zullen van de doortocht te Gent gebruik maken om hun zaken af te handelen of familie te bezoeken en zullen daarom verkiezen van door de stad te varen i.p.v. de Ringvaart te bezigen.

N.B. Deze tekst werd grotendeels overgenomen (samgevat en aangepast) uit het tijdschrift "Gent werkt" van februari 1968.

Ringvaartbrug W.12 - Hundelgemse steenweg Merelbeke.

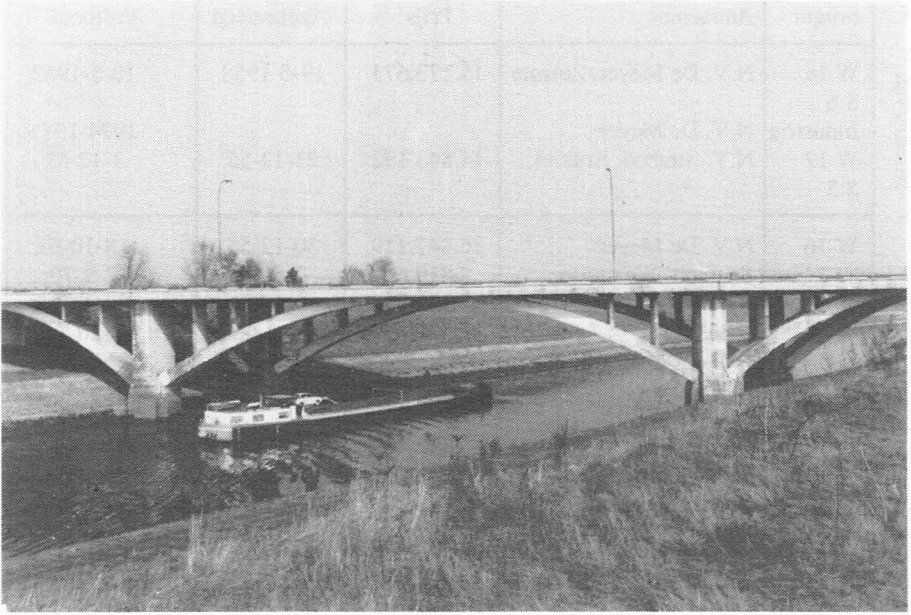

Ringvaartbrug W.13 - Fraterstraat Merelbeke.

RINGVAART BRUGGEN

	brugnr.	Aannemer	Prijs	Aanbesteed	Voltooid
Noordervak	W 18 S 6	N.V. De Meyer, Zelzate	15.173.673	19-6-1958	10-5-1962
	Industrie W 17 S 5	N.V. De Meyer N.V. Strabed, Brussel	14.843.192	23-12-55	1974-1975 3-12-59
Westervak	W 16	N.V. De Meyer	36.847.119	30-12-55	18-10-61
	W 2	Soetaert, Westende	8.819.608	2-6-66	2-9-70
	W 3	Moens, Meise	12.233.783	5-1-62	20-12-65
	W 4	De Meyer	57.626.054	1-12-66	8-10-71
	S 1				
	W 6	N.V. Strabed		9-7-54	?
	S 2				
	W 7	De Meyer	11.498.469	31-12-52	31-12-54
	W 9	Mylle, Oostende	11.778.291	18-3-53	29-8-56
	W 10	Sodetra, Brussel	9.143.671	19-12-52	7-6-55
	W 21 W 11	Lauwers, Oostende	10.002.051	28-12-61 28-11-63	10-6-65 23-12-71 (?)
Zuidervak	W12	De Meyer	31.648.522	8-12-60	4-8-64
	W 13	De Meyer	7.095.776	17-12-54	20-2-57
	S 3				
	W 14 S 4	Mylle	17.563.065	2-12-49	18-10-52
	W 15	Lagrou	28.616.441	21-12-54	7-2-58
	R 4	N.V. Mesdagh	92.374.904	15-3-78	2-9-80
	E 17	Verbeeck		1969	1971
		I.C. Brussel	22-11-90 (8-7-1991 begin werken)		

De laatste brug, in aanbouw in 1992, bevindt zich in het verlengde van de Industrieweg, ter hoogte van Vinderhoute, en moet aansluiting geven met de, nog aan te leggen, weg naar Drogen.

Ringvaartbrug W.15 - Brusselse steenweg Melle.

Ringvaartbrug W. 16 - Nieuwe Kalebrug Mariakerke.

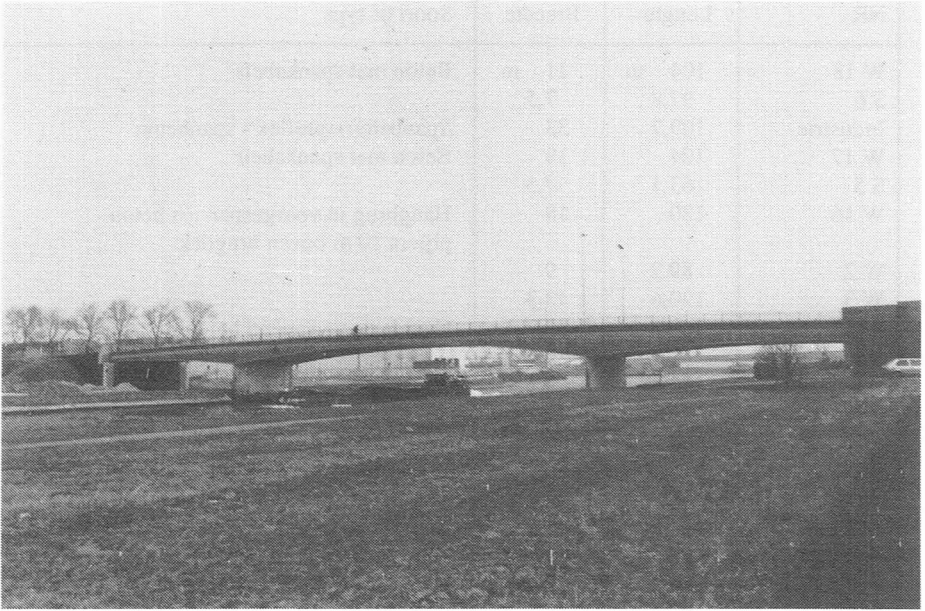
RINGVAART BRUGGEN

NR	Lengte	Breedte	Soort of type
W 18	104 m	11 m	Beton met spankabels
S 6	97,8	7,5	
Industrie	109,7	33	Spanbeton - preflex - spanbeton
W 17	104	19	Beton met spankabels
S 5	163,1	7,5	
W 16	180	18	Hangbrug in voorgespannen beton pijlers 10 m boven brugdek
W 2	89,2	9	
W 3	120,6	13,3	
W 4	149,6	33,7	Cantilver, gewapend beton
S 1		11,2	
W6	110	9,6	Spanbeton
S 2		7	
W 7	104	20,2	Spanbeton
W 9	113	20,3	
W 10	123	19,2	Cantilever, gewapend beton
W 21	107	6,7	
W 11	86	34	
W 12	192	22	Hangbrug in voorgespannen beton
W 13	92	8,6	Hangbrug in voorgespannen beton
S 3	218,5		
W 14	108	9,3	Gewapend beton
S 4			
W 15	120	20	
R 4 brug	168	32,5	Hyperstatische brug, beton op stalen liggers
E 17	112	80	

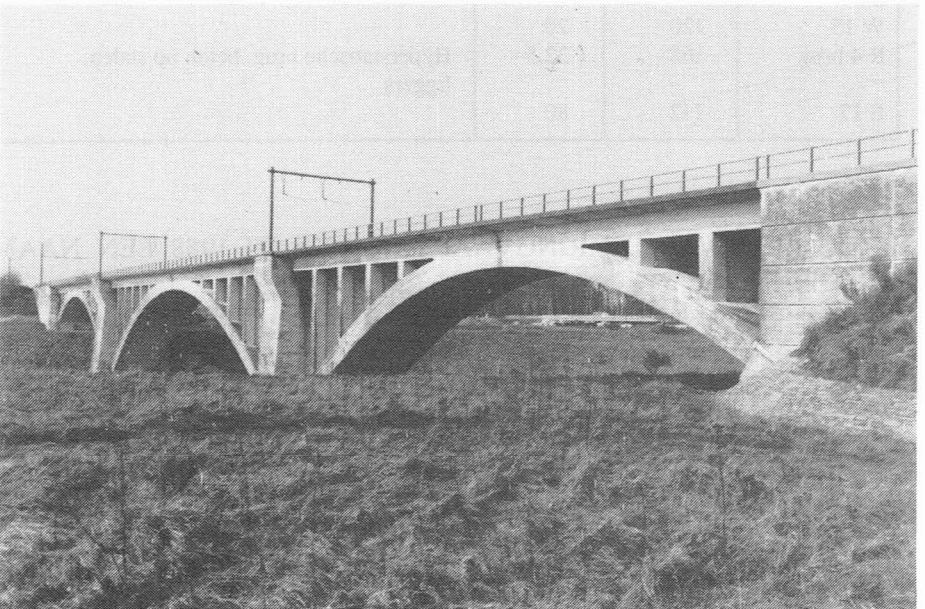
BRUGGEN OVER DE RINGVAART WELKE IN 1988 EEN NAAM KREGEN

Volgorde : vanaf het kanaal Gent-Zelzate tot de Zee-Schelde, Melle.

W 18	Eversteinbrug	Pantserschipstraat (Gent-Zelzate)
S 6	Everstein spoorbrug	Spoorlijn Gent-Zelzate
	Industriebrug	Industrieweg richting Zelzate
W 17	Waalbrug	Evergemse steenweg (Gent-Evergem)
S 5	Heimakkerbrug	Spoorlijn Gent-Eeklo
W 16	Nieuwe Kalebrug	Langs Brugse Vaart (Gent-Eeklo)
W 2		Neerstraat (Vinderhoute)
W 3	Beekstraatbrug	Beekstraat (Drongen-Mariakerke)
W 4	Drongenbrug	Drongense stw. (Drongen-Deinze)
S 1	Blaarmeersenbrug	Spoorlijn Gent-Oostende

Ringvaartbrug W. 18 - Eversteinbrug. Panterschipstraat.

Ringvaartbrug S. 3 - Spoorlijn Brussel-Gent.

W 6	Buchtenbrug	Beukenlaan (St-Pietersstation)
S 2	Buchten spoorbrug	Spoorlijn Gent-Kortrijk
W 7	Maaltebrug	Kortrijkse steenweg (Maaltepark)
W 9	Hutsepotbrug	Oudenaardse steenweg
W 10	Zwijnaardebrug	Zwijnaardse stw-Heerweg Noord
	Klaverbladbrug	E 17 over Ringvaart en over E 40
W 21	Ottergembrug	Ottergemse steenweg
W 11	Nieuwe Scheldebrug	Over de Schelde
W 12		Hundelgemse steenweg Merelbeke
W 13		Fraterstraat
	R 4 brug	Grote ring rond Gent
S 3		Spoorlijn Brussel-Gent
W 14		Gontrode Heirweg Melle
S 4		Spoorlijn Brussel-Gent Melle
W 15		Brusselse steenweg Melle

Tot op heden (1992) kregen 8 bruggen over de Ringvaart nog geen naam omdat ze niet tot het grondgebied van Gent behoren! De naamgeving werd beslist op de gemeenteraadszitting van Gent op 24 oktober 1988.

DE GROTE RING R 4

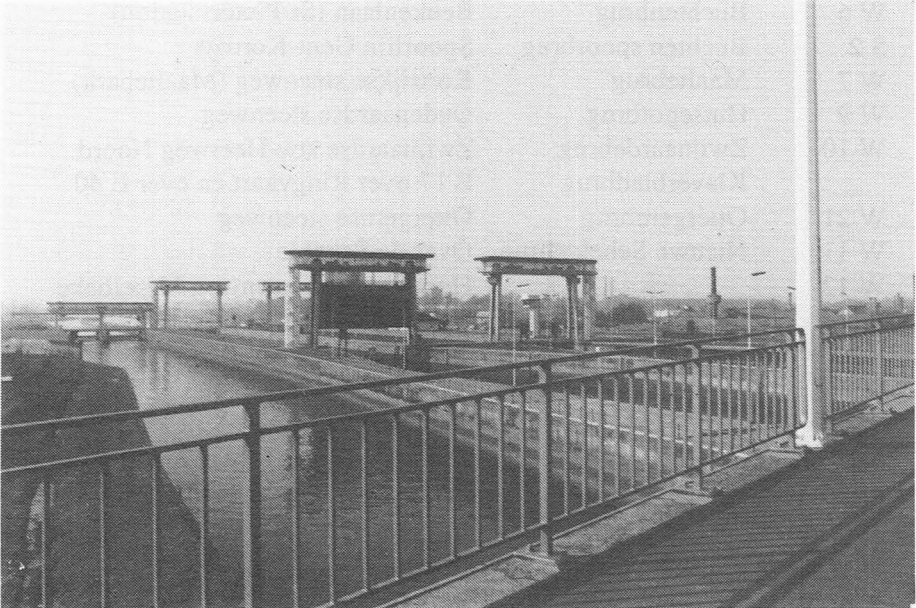
Aansluitend op de beschrijving van de Ringvaart, een kort overzicht van de aanleg van de Grote Ring rond Gent.

Bij de aanleg van de Ringvaart werd langs weerszijden een strook vrijgehouden, die kon benut worden voor de realisatie van een weg. In de jaren '60 werd het plan ontworpen om rond de Gentse agglomeratie een grote snelweg aan te leggen, die volledig gesloten zou zijn, met inbegrip van de Gentse kanaalzone.

Met de aanleg van deze grote ring werd gehoopt dat een groot deel van het verkeer, dat niet direct in betrekking zou staan met de Gentse binnenstad, zou kunnen afgevoerd worden, m.a.w. dat de grote ring, de overbelasting van de binnenring zou ontlasten.

SITUERING VAN DE RING - TECHNISCHE GEGEVENS

De volledige ringautoweg R4 welke de Gentse agglomeratie omschrijft, vertrekt vanaf de Kennedylaan, kruist de E17 op het grondgebied Heusden, geeft aansluiting met de E40 te Merelbeke en volgt dan het tracé van de Ringvaart over een lengte van $\pm 14,000$ km tot in Mariakerke waar aangesloten wordt op de bestaande Industrierweg langs de linkeroever van het kanaal Gent-Terneuzen. De R4-baanvakken langsheen de Ringvaart zijn gescheiden door deze waterweg, m.n. de verkeersrichting naar Mariakerke bevindt zich op de

De sluizen te Merelbeke gezien vanop de Hundelgemsesteenwegbrug.

binnenoever terwijl de richting naar Merelbeke op de buitenoever wordt aangelegd.

Elk baanvak omvat twee rijstroken met breedte 3m.50 en een dubbel richtingsfietspad (breedte 2m.50).

Deze ring zal ook aansluiting geven met de nieuw gebouwde jaarbeurshallen (Flanders Expo) t.h.v. het vroeger vliegveld van Sint-Denijs-Westrem en met de heringerichte verkeerswisselaar E40-B401 (Kortrijkse Steenweg) te Sint-Denijs-Westrem.

Met het vak Omgelegde Leie - Drongense Steenweg (N466) werd in 1988-89 het sluitstuk van de binnenring R4 aangelegd. Hierdoor is het R4-baanvak tussen Merelbeke (t.h.v. de aansluiting op de E40) en de Rijksweg Gent-Eeklo (N9) op het grondgebied Mariakerke voor het verkeer opengesteld in de richting Mariakerke sinds 1989.

Wat de buitenoever van de Ringvaart betreft is de R4 (baanvak richting Merelbeke) reeds in gebruik tussen de Beukenlaan en de Zwijnaardse Steenweg.

REALISATIE EN KOSTPRIJS

Tot op heden (1992) kreeg de Grote Ring slechts gedeeltelijk een concrete vorm.

Langsheen de Ringvaart gingen de werken pas in 1979 van start met de bouw van de brug over de Brugse Vaart en de N9 te Mariakerke. Deze brug werd gebouwd door de N.V. De Meyer voor de prijs van 66.452.217 fr.

In totaal werd, tot op heden, 612.720.107 fr. besteed voor aanleg van wegen en kunstwerken (lees bruggen).

PERIODEN VAN AANLEG

Tussen Kennedylaan en E 17	1967-1971
Tussen E 17 en Brusselse stw. (Melle)	1973-1976
Tussen Brusselse stw. en Ringvaart	1978-1982
Tussen Fraterstraat en Ottergemse stw.	1982-1983
Tussen Drongense stw. en N9 (Mariakerke)	1982-1983
Buitenoever Ringvaart t.h.v. Flanders Expo	1984-1985
Tussen Ottergemse stw. - Kortrijkse stw.	1985-1986
Tussen Kortrijkse stw. - Leie	1987-1988
Tussen Leie - Drongense stw.	1988-1989

De rijrichting Merelbeke naar Mariakerke of nog verder naar industrieweg Zelzate is dus volledig afgewerkt en sinds 1990 in dienst.

Tot besluit wil ik nog een woord van dank richten aan alle mensen die me geholpen hebben om deze artikels te schrijven, in het bijzonder de diensten van Bruggen en Waterlopen, Bruggen en Wegen, het Stadsarchief, het fotoarchief A.C.L. en het fotoarchief van Openbare Werken.

De talrijke lezers die reageerden op mijn artikels wil ik ook danken want zij waren voor mij het bewijs dat er interesse bestond voor wat ik gedurende verschillende jaren heb opgezocht.

Als laatste wil ik "Ghendtsche Tydinghen" bedanken voor het willen publiceren en vooral de heer Collumbien voor zijn geduld om mijn teksten, waar nodig, te verbeteren en in goede vorm te gieten.

Maurice LABYN

BIBLIOGRAFIE

Atlas Goetghebuer en Malfeson.

Bouwen door de eeuwen heen, drie delen van Gent.

Dossiers van bruggen : a) in het stadsarchief.

b) bij de T.D. Bruggen en Waterlopen.

c) bij de dienst Bruggen en Wegen.

Duizend jaar Ekkergem, door J. DeCavele, G. Mortier, J. Daisne, M. De Muynck.

750 jaar Dominikaans leven.

Een vreemde eend in de bijt.

Geschiedenis van Gent door : a) J.J. Steyaert (1857).

b) De Potter (1880).

c) M. Heins (1910).

d) D. Destanberg (1830-1840).

e) Pr. Claeys (1792-1830).

Gent in zijn vroegste geschiedenis, door M. Gyseling.
Gent op de wateren en naar de zee, door J. DeCavele.
Gentse ziekenhuizen, door L. Elaut.
Gents Woordenboek, drie delen, door L. Lievevrouw-Coopman.
Ghendtsche Tydinghen, heemkundig tijdschrift.
Gent werkt 1968.
Handelingen der Mij. voor Geschiedenis en Oudheidkunde 1956 (blz. 115-151).
Jaarverslagen der stad Gent, van 1840 tot 1980.
In het openluchtmuseum te Gent, door Janssens S.
Kranten : Gazette van Gent (1800 ---> 1937).
 De Gentenaar, Het Volk, Het Laatste Nieuws, Vooruit.
Plannen van Gent : 1534, 1641, 1708, 1758, 1780, 1796, 1825, 1854-1859, 1880, 1905.
St-Baafsabdij.
Stadsrekeningen 1280-1336 door Vuylsteke.
Stadsarcheologie, tijdschrift.
Straatnamen van Gent, door A. Van Werveke, 1919.
Oude straatnamen, door V. Fris, 1925.
Toerisme in Oost-Vlaanderen, tijdschrift.
Oost-Vlaamse Zanten, Folkloristisch tijdschrift, 1940 tot 1980.
Wegwijzer der stad Gent, van 1800 tot 1900.
Zeven Bruggen : Historiek en restauratie van 7 Gentse bruggen.
Gent : Honderd jaar Heirmis (1988).
Langs het Kanaal (1982) (Meulestedebrug).

BARON JULES DE SAINT-GENOIS

Enkele dagen geleden, namelijk op 10 september, was het precies 125 jaar geleden dat Jules de Sain-Genois overleed. Wij passen onze beproefde methode toe en publiceren hier, met de vriendelijke toestemming van de familie, een artikel dat Pierre Kluyskens 25 jaar geleden schreef.

Hij ligt begraven op het Campo Santo te Sint-Amandsberg op de kleine heuvel die het Pantheon is geworden waar zovele Vlaamse kunstenaars, geleerden en letterkundigen een laatste rustplaats hebben gevonden : Jan-Frans Willems, Ledeganck, Guislain, Prudens Van Duyse, Snellaert, Rosalie Loveling, Frans De Potter, Pieter De Vigne, Karel Van de Woestijne en nog vele anderen. Twintig jaar nadat Conscience, Serrure en Snellaert, de vader van de Vlaamse Beweging, de te jong gestorven Jan-Frans Willems, als eerste in de reeks grote voormannen naar zijn laatste rustplaats droegen, kwamen in september 1867 geschiedschrijvers, letterkundigen, ministers, professoren, vrienden en bewonderaars, een van de meest toonaangevende personaliteiten van het land, Baron Jules de Saint-Genois des Mottes, boven op de heuvel van het Campo

Santo, een laatste vaarwel zeggen.

Hij had veel, oneindig veel geschreven : enkele historische romans en honderden geschiedkundige studies, levensbeschrijvingen, in memoriam's, boekbesprekingen, - meest in het Frans maar hij was tevens de medestichter geweest van het Willemsfonds en hij had te Gent het Kunstgenootschap boven de doopvont gehouden. Weinige hebben een zo voorname en briljante rol gespeeld op de Nederlandse letterkundige congressen die hem herhaaldelijk tot voorzitter verkozen.

Voor zijn graf mocht een dichter dan ook, in de nogal gezwollen romantische stijl van die tijd, langzaam deze verzen voordragen :

Alweer een graf, de rustplaats voor 't gebeente
Een strijder, roem der Vlaamsche Taalgemeente,
Eens schrijver, groot in geest en werkzaamheid
Treur : Vlaanderen treur! een hoofdman is bezweken
Van 't dapper heir dat stout de lans durft breken
Als Willems, valt hij kloek op 't veld van eer;
Gewapend nog, de strijdpden opgeheven,
Vóór op de bres, doet een beroert' hem sneven,
En Vlaanderen weent : "Onz' Hoofdman is niet meer".

Drie weken voor zijn dood had hij, herinnerend aan de rol die hij in de Vlaamse artistieke en literaire milieus had gespeeld, tot zijn boezemvriend Kervyn de Volkaersbeke, de bekende historicus die echter op dat plan eenzelfde ideaal niet deelde, geschreven : "Il en est résulté (van deze kringen) après bien des années de lutte, la reconnaissance officielle des droits légitimes de la littérature flamande et un attachement plus vif à notre nationalité. L'élément flamand a conquis sa place dans la vie de la Belgique actuelle; c'est le but auquel nous aspirons tous pour faire le contrepoids aux idées françaises".

Hij was een voorvechter, een geschiedschrijver, een letterkundige, een esteet, maar hij was vooral een van de meest innemende personaliteiten uit de toenmalige kultuurmiddens, die de honderden vooraanstaanden uit alle mid-dens en van alle godsdienstige, politieke en filosofische overtuigingen, op 13 september 1867 naar het graf droegen.

Rector Haus in naam van de Gentse Universiteit, oud-minister De Decker voor de Koninklijke Akademie, dokter Snellaert als woordvoerder van de Vlaamse Beweging, ridder de Schoutheete de Tervarent voor de Academie van Oudheidkunde, Bernard als tolk van het personeel van de Universiteitsbibliotheek, Edmond De Busscher in naam van de maatschappij voor Schone Kunsten en Letterkunde te Gent. Rens als orgaan van de vereniging "de Taal is gansch het Volk" en uiteindelijk De Laet, als persoonlijke vriend, kwamen, voor het open graf, de ene in het Vlaams, de andere in het Frans, de schone, veelzijdige maar te korte loopbaan opwekken van de Saint-Genois die op amper 54-jarige ouderdom, op een ogenblik dat hij het land wellicht nog het beste het rijpste van zijn onmetelijk talent had kunnen schenken, plots door de dood was weggemaaid geworden.

Hij was zeer vroeg gestart in het domein van de letterkunde. Op 22 maart 1813 te Sint Kwinten-Lennik geboren, had hij zich, na zijn middelbare studies te Mechelen te hebben voltooid, op 18-jarige leeftijd aan de Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren te Gent laten inschrijven waar hij sterk de invloed onderging van Professor Warnkönig die hem naar de geschiedenis oriënteerde, nog vooraleer hij zijn diploma van doctor in de rechten had behaald werd reeds zijn eerste studie "Histoire des avoueries en Belgique" door de Koninklijke Academie bekroond. Het was een wetenschappelijke maar tamelijke dorre studie en de Saint Genois was vast besloten als jonge auteur in een meer aantrekkelijk genre zijn kans te wagen.

In het buitenland oogstte op dat ogenblik Walter Scott een reusachtige bijval met zijn geschiedkundige romans. Zijn Ivanhoe was in 1820 verschenen, en in Frankrijk had Victor Hugo zopas zijn "Notre-Dame de Paris" uitgegeven dat eveneens een geweldige bijval kende. In België had enkel Moke, echter zonder al te veel sukses, dergelijke romans geschreven.

Jules de Saint-Genois probeerde op zijn beurt romans en geschiedenis te verzoenen. Zijn eerste proef "Hembyse, histoire gantoise de la fin du XVIIe siècle" dat in 1835 verscheen, maakte ophef en de Maatschappij van Schone Kunsten en Letteren schonk de schrijver een gouden medalje. Het werk loopt over van romantisme doch telt ook een paar zeer mooie bladzijden.

Door dit eerste succes aangemoedigd, liet de Saint-Genois in de volgende jaren nog andere dergelijke verhalen verschijnen die eenzelfde bijval oogstten en in het Nederlands werden vertaald.

Hij is aldus, in dit domein van de letterkunde, de rechtstreekse voorloper geweest van H. Conscience die slechts in 1837 zijn "Het wonderjaar 1566" en in 1838 zijn "Leeuw van Vlaanderen" liet verschijnen.

Inmiddels was Baron de Saint-Genois die een leerstoel aan de Universiteit van Luik had geweigerd, in 1836 provinciaal archivaris van Oost-Vlaanderen geworden en reeds in 1841 mocht hij de geleerden in de vrucht van zijn researchwork doen delen, met zijn "Notice sur le dépôt des archives de la Flandre Orientale".

De Saint-Genois is in de intellektuele middens een naam geworden. In 1838 wordt hij briefwisselend lid, in 1846 werkend lid van de Koninklijke Academie.

Wanneer in 1843 August Voisin overlijdt, wordt Jules de Saint-Genois hoogleraar-bibliothecaris van de Gentse Universiteit benoemd, een functie die hij tot zijn dood met een ongemene toewijding en talent zal blijven waarnemen. Zijn fantastische werkkraft, zijn kennis van de geschiedenis van onze gewesten, zijn buitengewone dienstwilligheid hebben in die jaren, van Baron de Saint-Genois als het ware een onmisbare pion in de middens van letterkunde, geschiedenis en cultuur gemaakt.

In 1844 schreef hij, in het Nederlands, een van zijn laatste historische romans : "Anna, historisch tafereel uit de Vlaamsche geschiedenis, tijdens

Maria van Boergondië.

"Velen verwonderde het", zou zijn vriend De Decker na de dood van de Saint-Genois, schrijven, "maar tegelijk met zijne Fransche literarische werkzaamheden beoefende hij de Vlaamsche letterkunde. De heer de Saint-Genois sprak en schreef het Vlaamsch met een opmerkenswaardig gemak, de schoonheden dezer taal en haar belang, met opzicht tot de Belgische nationaliteit, waarde-rende. Bevriend met al de uitstekende mannen, die in deze laatste tijden de Vlaamsche letterkunde tot eer verstreken had hij zich vroegtijdig aan de verdediging van de rechten en belangen onzer Vlaamsche bevolkingen toege-wijd, en had hunne zaak in hem, tot het einde zijner dagen, eenen harer getrouwste en meest overtuigde voorstanders gevonden".

de Saint-Genois gaf een ander werk in het Nederlands uit, "De Groot-Boekhouder" en verleende regelmatig zijn medewerking aan "Het Belgisch Museum", "De Eendracht" en "Het Taalverbond".

Een Snellaert zou het in zijn redevoering voor het graf nog eens herhalen : "de Saint-Genois trad niet alleen de Vlaamsche zaak bij, hij werd er zelfs een der hevigste verdedigers van wijzende op haren uitgebreiden gezichtseinder terwijl hij zich zelve eene eerezuil stichtte door het leven te geven aan eene vereeniging - 't Willemfonds - van welker toekomst hij de grootste verwachting had opgevat.

Lid van de Koninklijke Academie, lid van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der oude wetten en ordonnantiën, lid van de Verbeteringsraad van middelbaar onderwijs", lid van de Commissie van Monumenten, beschermer van de Tekenaakademie te Gent, afgevaardigd door de regering om in Wenen oude documenten over onze provinciën te gaan opsporen, schepen van Openbaar Onderwijs van de stad Gent, vruchtbare redakteur van de Biographie Nationale, heeft Jules de Saint-Genois, in de meest diverse middens en kringen, blijk gegeven van een onvermoeibare activiteit en van nooit versagende werkkraft.

Maar het is in de oudste en de meest geprezen publicatie van het land, het zo kostbare "Messenger des Sciences historiques" dat Baron Jules de Saint-Genois, het schoonste en het beste van zijn veelzijdig talent liet bloeien. Gedurende 31 jaar van 1836 toen hij Professor Warnkönig in de redactie verving, tot zijn dood in september 1867, heeft hij, in honderden bijdragen, de kostbaarste dienst bewezen aan de geschiedenis van zijn land. Met een soepele en klare blik op elk tijdperk van onze geschiedenis, en een overal doorschemerende diepmenselijkheid, heeft Baron de Saint-Genois in het Messenger, een historisch monument nagelaten dat voor de latere geschiedschrijvers een onuitputtelijke bron van allerhande gegevens is geworden, en voor het groot publiek van zijn tijd een van de meest verrijkende lecturen.

Pierre KLUYSKENS

GEZELSCHAPSLEVEN TE GENT IN DE 19e BEGIN 20e EEUW (Vervolg)

V. OPVOEDING EN ARBEIDERSONTWIKKELING

Omstreeks de zestiger jaren in de 19de eeuw waren het de progressieve intellectuelen die de noodzaak inzagen iets te doen voor de morele en verstandelijke verheffing van de arbeidersbevolking. Men richtte avond- en zondagscholen in om de jonge werklieden te leren lezen en schrijven en tot sparen aan te zetten. Ook kwamen gezelschappen tot stand, aanvankelijk uitsluitend voor de oudleerlingen der adultenscholen. Deze verenigingen hadden tot doel de jonge arbeiders uit de herbergen te houden door ze de zondag en de maandagavond nuttig en aangenaam verzet te verschaffen.

De 29e november 1824 ontstond de Gentse afdeling van de antiklerikale maatschappij "*Tot Nut van 't Algemeen*". Door Bernard van Saxen-Weimar geïnstalleerd, nam dit gezelschap zich voor het officieel onderwijs te steunen en de lagere bevolkingslagen intellectueel en moreel te verheffen. Drie jaar na haar stichting organiseerde deze maatschappij reeds adultenlessen.

In 1857 werd het "*Van Crombrughe's Genootschap*" gesticht. Zijn doel was het openbaar onderwijs te helpen en de oudleerlingen van het Gents stedelijk onderwijs bijeen te brengen. Deze vrijzinnige, Vlaamsgezinde, culturele vereniging was de ontmoetingsplaats van radicalen van verschillende strekkingen. Dit genootschap werd opgericht in hulde aan oud-burgemeester Van Crombrughe die zich had ingezet tot het organiseren en uitbreiden van het lager officieel onderwijs in zijn stad. Aanvankelijk gelegen in de Van Caeneghemstraat 5, werd het lokaal definitief gevestigd op de Huidevetterskaai 8. Men deed er aan zang, toneel, literatuur en tevens werd er les gegeven in Nederlands, Frans, Duits en Engels, rekenkunde en boekhouden. Ook was er een spaarafdeling aan verbonden. Tijdens de 19de eeuw telde dit genootschap minstens duizend leden.

Aan katholieke zijde kwamen er toen, langs de patronages voor jongens en congregaties voor meisjes om, avond- en zondagscholen, bibliotheken, zangafdelingen en ontspanningsgezelschappen tot stand. Zo bestond sinds 1857 de patronage "*Sint-Jan Baptist*" op de Groendreef 134 en deze van "*Sint-Jozef*" op het Maria-Theresiaplein vanaf 1865.

In andere wijken werden soortgelijke gezelschappen opgericht, o.m. in de Theresianenstraat, het Klein Gewad, de Korte Zilverstraat, de Sint-Salvatorstraat, de Kuipersstraat, Meulestede, Dok, Sint-Lievensstraat, Tweebruggenstraat, Kapucijnenham, de Vrouwenstraat, de Kortrijksestraat, de Kiekenstraat, de Elyzeese Velden, de Kasteellaan, Sint-Macharius enz.

Om de werkende klasse tot sparen aan te zetten en hun lot materieel, intellectueel en moreel te verbeteren, werd in 1868 de liberale "*Calliermaatschap*-

pij" (Société Callier) opgericht. Gustaaf Callier (1819-1863) was professor aan de Gentse universiteit en vanaf 1858 schepen van onderwijs. Jaarlijks voorzag men een plechtigheid waarbij spaarprijzen werden uitgereikt. Soms gebeurde dit in de aula van de Rijksuniversiteit in de Voldersstraat. De "Calliermaatschappij" gaf een brochure uit. De eerste reeks verscheen in 1868. Onder impuls van de liberale universiteitsprofessor François Laurent ontstonden vanaf datzelfde jaar de zgn. "*Sociétés ouvrières*" (Werknemersgenootschappen). Leerlingen der stedelijke adultenscholen maakten daarvan deel uit. Het doel was de meisjes en de jongens (maar steeds afzonderlijk) nuttige en aangename ontspanning te bezorgen. Dit gebeurde de zondag en de maandagavond. Elke afdeling beschikte over een bijzonder spaarfonds.

In 1868 stichtte Laurent het werkmeisjesgenootschap "Vreugde in Deugd". Onder de auspiciën van de "Maatschappij Callier" werd tot sparen aangespoord. De leden kregen les in gymnastiek, zang, toneel en volgden voorlezingen. Ze vergaderden in de stedelijke meisjesschool op de Brugsesteenweg (nu : Bevrijdingslaan).

Door een veertigtal jongens van de Wiemer-adultenschool op de Muide waar deze hoofdonderwijzer was werd, eveneens in 1868 de Laurentkring "*De Vrijheidsliefde*" opgericht. Ze kregen hun eigen lokaal in de Spaarstraat waar ze gymnastiek, zang en toneel volgden. Ze beschikten over een bibliotheek, deden aan zelfonderricht en stichtten een spaarafdeling. In 1877 waren er 555 adulten (boven de 16 jaar) en 358 "beschermelingen" (jongere arbeiders en scholieren) lid.

In 1868 werd, in het estaminet "De Stad Brussel" in de Hoogstraat, de vereniging voor arbeidersontwikkeling "*Hoop en Moed*" gesticht. Ook daar deed men aan koor en toneel. Het vergaderlokaal bevond zich in de Burgstraat. In 1871 telde men er een 40-tal leden.

Op de Voormuide kwam op 2 april "*Nut en Vermaak*" tot stand, een Laurentvereniging voor meisjes en jonge vrouwen. Later kwamen ze bij elkaar o.m. in de Sint-Pietersnieuwstraat en de Wellinckstraat. "Nut en Vermaak" had eveneens een koor-, toneel- en spaarafdeling en groepeerde over de honderd leden.

"*De liberale Vlaamse Maatschappij*" kwam vóór 1874 in de circulatie. Ze had haar lokaal in "De nieuwe Keizerin" in Klein Turkije. Op 16 december '74 richtte ze een literaire avond in waaraan de zangmaatschappij "De Melodij", die eveneens in voornoemd lokaal vergaderde, meewerkte.

In 1875 ontstond de Laurentkring "*Vermaak in 't Leren*". Deze groep die uitsluitend uit meisjes bestond, kwam samen in de school van de Oude Sassepootstraat 163.

De vrijzinnige maatschappij "*L'Avenir*" (De Toekomst) kwam in 1875 tot stand. Ze had tot doel het niet-confessioneel onderwijs te verbreiden. François Laurent, voorvechter der stedelijke officiële scholen, werd er erevoorzitter. In 1876 werd "*Leren vereert*" gesticht. De oefeningen in toneel of zang grepen

plaats in de stedelijke meisjesschool op de Zwijnaardsesteenweg.

"*t Werk veredelt*", eveneens voor meisjes en jonge vrouwen, werd geopend op 12 november 1876. Eerst kwamen ze samen in de "Blauwe School" in de Barrestraat, later op de Graslei.

De liberale maatschappij "*Courage et Dévouement*" (Moed en Volharding) was een kring van oudleerlingen der stadsscholen, verenigd in het "Van Crombrughe's Genootschap". Men vergaderde echter in "Het IJzeren Kruis" op de Sleepstraat 13. Deze vereniging kwam in 1878 tot stand.

De Laurentkring "*t Geluk in 't Werk*" werd opgericht in 1880 en was bestemd voor jonge mannen. Deze maatschappij had van meet af aan haar eigen lokaal in de Rooigemstraat (nu Ooievaarstraat).

In hetzelfde jaar ontstond "*Werken en Leren*" op Meulestede.

Ca. 1885 kwam "*De Volksvlijt*" in de kijker. Ze had haar zetel op de Dendermondsesteenweg 106.

In het "Van Crombrughe's Genootschap" werd de culturele kring "*Ganda*" opgericht. Op de Visserij kende men toen ook de "*Spanoghe's Kring*" die zich later op de Sint-Lievenslaan 207 vestigde. (Mevrouw E. Spanoghe schonk de som tot het bouwen van een kosteloze, stedelijke jongensschool.)

"*De welgemeende Spaarders*" ontstond tussen 1880-1890. Haar leden vergaderden in "Het Land van Cadzand", café gelegen in de Dampoortstraat.

Op 1 november 1886 werd de "*Lotelingenkring*" gesticht. Het doel daarvan was de jonge militaire recruten, de lotelingen, moreel en gebeurlijk financieel te steunen en de gewetenloze "zielhonden" (wervers voor het leger) te bestrijden.

In 1887 werd "*Help u zelf*" opgericht. Deze maatschappij vergaderde aanvankelijk in de school Froebelstraat (nu : Gravin Johannastraat). Later vestigde ze zich in het lokaal "De Oranjeboom" op de Zwijnaardsesteenweg.

Na 1909, bij de afschaffing van de legerloting, ging de "*Lotelingenkring*" over in de "*Socialistische Jonge Wacht*". Deze groepering had tot doel de socialistische gedachte bij de jonge mannen ingang te doen vinden en deze militanten behoorlijk te leren lezen en schrijven.

Studiekringen werden toen ook opgericht. In 1892 ontstond de socialistische "*Ontwikkelingskring*", uitgaande van nieuwe levensopvattingen, beschreven door Multatuli. Een soortgelijke idee werd toen gehuldigd door de "*Liberale Jonge Wacht*".

Omstreeks 1898 kwam de socialistische vereniging "*De Volkskinderen*" tot stand. Men streefde ernaar de arbeiderskringen tussen zes en veertien jaar lichamelijk, zedelijk en verstandelijk te ontwikkelen. Men deed er aan turnen, zingen, toneel, dansen en voordracht.

De stichter en leider was Aimé Bogaerts, een onderwijzer die, als opvoeder, een belangrijke rol speelde in de plaatselijke vrijzinnigheid en in de socialistische partij.

VI. SPORTVERENIGINGEN

Tijdens de 19de, begin 20ste eeuw waren de bestaande sporttakken praktisch enkel toegankelijk voor de maatschappelijke elite. Uitsluitend de rijke lui, de beoefenaars van vrije beroepen en de gefortuneerde middenstanders hadden immers de kans en het geld om aan sport te doen. Daarenboven kwamen sommige verenigingen zoals deze waar men schermde, turnde, zwom evenals deze der karabijn- en pistoolschutters, van het paardrijden, fietsen, roeien en zeilen en deze waar men aan voetbal deed, bijna uitsluitend in de steden voor. Aan het eind van de 19e eeuw vermeerderde het aantal groeperingen in de meeste disciplines doch eerst omstreeks het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog kwam er een glimpje democratisering in sommige sporttakken.

a) SCHERMEN

De meeste bekende en tevens oudste Gentse schermvereniging was de "*Soevereine Gilde van Sint-Michiel*" die in 1616 de octrooibrief kreeg uit de handen van het hertogelijk paar Albrecht en Isabella. "Sint-Michiel" bestond reeds sinds 26 maart 1613 en haar gildeleuze luidde ridderlijk "N'évite pas, jamais ne cherche".

Tijdens de 19de eeuw gingen de oefeningen door in een zaal van de Lakenhalle in de Sint-Janstraat. Men kon er tevens aan gymnastiek doen; verscheidene schermverenigingen waren trouwens tevens turnmaatschappijen.

In 1840 werd de vereniging "*L'Amitié*" gesticht. De schermoefeningen gebeurden in de herberg "Het wit Kruis" op de Kleine Botermarkt bij Sint-Jacobs. In 1841 stichtten de "*Frères d'Armes de l'Empire*" hun schermgezelschap. Hun lokaal was waarschijnlijk het "Salon Napoléon" op de Coupure, in 1842 door de Napoleonisten feestelijk geopend!

De 29e augustus 1850 werd de kruisboog- en schermvereniging "*Jeanne d'Arc*" opgericht. Enkele jaren nadien telde dat gezelschap minstens 50 leden. De eerste voorzitter was ridder Edward De Neve. De vergaderzaal lag in de Sint-Amandstraat 38. In 1886 werd de zetel overgebracht naar de zaal "Concordia" in de Belgradostraat. De leuze van deze vereniging was "Loyal et sans intrigues".

Vanaf 1859 oefenden de leden van het schermgezelschap "*Sint-Martinus*" zich in een ruimte van de herberg "De Engel" in de Bagattenstraat 68. Begin 1860 vroegen ze aan het schepencollege de toestemming om deel te nemen aan feestelijkheden en stoeten.

De schermvereniging "*Sint-Joris*" werd op 16 mei 1869 opgericht. Ze nam als kenspreuk "Schermkunst en Vrede". Ze oefende in het lokaal "Café Belge" op de Vrijdagmarkt 1. Rond diezelfde tijd werd de "*Scherm- en Gymnastiekmaatschappij*" in het "Châlet du Tir" op de Godshuizenlaan (nu : Martelaarslaan), onder het motto "Willen is Kunnen" gesticht.

Tien jaar later werd de vereniging "*De Wapenbroeders*" opgericht. Haar lokaal

was gelegen in de Lange Violettenstraat 29. Ook het gezelschap "*Sparta*" ontstond toen. De oefeningen gebeurden in een café op de Korenlei 18. Vanaf ca. 1885 kende men te Sint-Amandsberg op het Kerkplein 1 de schermvereniging "*De Klauwaarts*".

Toen stichtten ook "*De burgerlijke en militaire Wapenmeesters*" van Gent hun eigen kring. Ze oefenden in de bekende "Skating Ring" in de Bagattenstraat 21 waar, althans volgens de kunststafiches, de dames en heren van de burgerij zelfs in avondkledij op de voornoemde piste kwamen schaatsen.

b) TURNEN

Bij de gezelschappen die aan lichamelijke opvoeding deden, kon men kiezen uit een groep activiteiten zoals turnen, schermen en manipuleren van wapens. Alleen reeds omwille van het hoge jaarlijkse lidgeld waren soortgelijke verenigingen tot het begin van de 20ste eeuw meestal enkel toegankelijk voor de telgen uit begoede families.

Met de kenspreuk "Heb vertrouwen in u zelve" werd in 1863 de "*Société Gantoise de Gymnastique*" (De Gentse Turnmaatschappij) opgericht. Elke dins-, donder- en zaterdag kon men de lessen volgen tussen 20 en 22u30. Dat gebeurde in het stedelijk Gymnasium op de Lindelei. Ook schermlessen werden er gegeven. De 15de november 1874 organiseerde deze maatschappij een liefdadigheidsfeest in de tuinen van het Casino op de Coupure. Een groot aantal turnverenigingen uit binnen- en buitenland namen daaraan deel. 's Ochtends werden ze aan het Zuidstation afgehaald en men trok in stoet doorheen de stad.

In 1871 werd de liberale "*Gymnastische Volksmaatschappij*" gesticht. Haar motto luidde "Werken is nooit verloren". Haar eerste oefenplaats was gevestigd in het café "De Hert" in de Phoenixstraat 20. In 1890 had ze echter een lokaal in de Prooststraat 3 en in 1895 trof men ze aan in de Sint-Agnetestraat 3. Elke zondag, tussen 10 en 12 uur richtte deze vereniging kosteloze leergangen in voor de mannelijke bevolking van 16 tot 30 jaar die een ambacht uitoefende en van onberispelijk gedrag was. Misschien wel in dat verband vroeg ze op 16 juni 1874 aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken een subsidie die echter geweigerd werd.

Gesticht in '74 trachtte de "*Club Gymnastique*" (De Turnclub) het turnen, de wapenoefeningen en de schermkunst aan te moedigen. "A chacun son droit" (Elk volgens recht) was haar kenspreuk. Aanvankelijk oefende ze in de Belgradostraat 72. Doch zoals veel Gentse verenigingen veranderde ze om de haverklap van lokaal. Later werd er een fietsclub aan toegevoegd.

Omstreeks 1875 kwam de liberale turnmaatschappij "*Help u zelf*", onder impuls van prof. Fr. Laurent, tot stand. In 1876 stapte ze reeds mee op in de stoet van de Pacificatiefeesten alhier.

De "*Cercle d'Escrime*", opgericht op 10 juni 1886 had een oefenlokaal in het gebouw der "Melomanen" in de Savaanstraat.

Vanaf het einde van de 19de eeuw kenden de turnkringen een bijzondere

populariteit in de opkomende arbeiderspartijen, socialistische en christendemocratische. Maar ook de liberale verenigingen o.m. de Laurentkringen hebben de mogelijkheden naar waarde geschat.

De socialistische "*Turnclub Vooruit*" kwam eind november 1886 tot stand. Haar lokaal bevond zich in de Chartreuzendreef 195. De 15de augustus 1887 trad ze, onder de leiding van Karel De Wette, voor het eerst in het openbaar op. In 1890 werd er een schermsectie aan toegevoegd en vanaf 1897 was er tevens een meisjesafdeling, dit omdat de meisjes, behalve de "Nellie's Kring" weinig eigen verenigingen hadden. Bij hen werd het turnen afgewisseld met zang en toneel.

De "*Running of Runners Club*" werd opgericht in 1886. De zetel was gevestigd in het "Café de la Demie-Lune" op de Kortrijksesteenweg. Reeds in 1887 organiseerde ze een loopwedstrijd op het Sint-Pietersplein.

In 1890 stichtte men de "*Gentse Turnvereniging*". Haar lokaal bevond zich op de Oude Houtlei. Deze groepering trad zowel op in het buitenland als in België. Verschillende andere turnmaatschappijen werden omstreeks diezelfde tijd opgericht, onder meer "*Hand in Hand*" die oefende in de Vosstraat 26 (nu : Reinaertstraat), "*Recht en Vrede*" op de Antwerpsesteenweg 25 en "*Door Vriendschap sterk*" eveneens op de Antwerpsesteenweg doch in nummer 19, te Sint-Amandsberg.

Ook was er de turnkring "*Vreugd in Deugd*" met haar oefenlokaal in de Sint-Salvatorstraat 518 en omstreeks 1910 in de Oude Sassepoortstraat 84.

In 1895 werd te Ledeberg de maatschappij "*Vereniging Overwint*" opgericht. Nog datzelfde jaar kwam de liberale groepering "*Turn- en Wapenkring Vriendschap*" tot stand. Men oefende in de stadsschool "Jacob van Maerlantstraat" doch er werd vergaderd in "De Wapens van Zeeland" op de Korenmarkt.

Circa 1900 kon men toetreden tot de turnkring "*Door Volharding*", een katholieke vereniging, gevestigd in de Noordstraat 33 te Ledeberg, of tot de "*Turnvereniging Ganda*" op het Sint-Pietersplein en die "Hou en Trou" als kenspreuk voerde of tot "*Het Volk*" een andere katholieke jongelingenbond uit de Wellinckstraat 28.

In 1902 richtte men "*De Toekomst*" op, een turngroep voor jongeren tussen de 14 en 20 jaar.

Lode HOSTE
(t vervolgt)

Erratum : De Heer Caese liet ons weten dat de katholieke harmonie "Het Volk" gesticht wer in **1898** en niet in 1890.

LIJST VAN DE STRATEN MET EEN PERSOONSNAAM (Naschrift en enkele conclusies)

Toen in Gh. T. 1991/4 de "Lijst van straten met een persoonsnaam - Stad Gent" gepubliceerd werd, konden we nooit vermoeden dat deze bijdrage zo'n uitgebreide reacties zou teweeg brengen. Het was vooral de Heer Arthur De Decker die ons terzake op een aantal ongerijmdheden wees. Achteraf bleken heel wat van zijn bedenkingen terecht te zijn geweest. Onmiddellijk moeten we hier echter aan toevoegen dat de eerlijkheid ons gebiedt erop te wijzen dat niet al zijn opmerkingen gegrond waren. We menen dat de tijd stilaan rijp is om achter dit onderwerp een punt te zetten en uit de gevoerde discussies enkele conclusies te trekken.

Vooreerst mogen we wel stellen dat wij (en waarschijnlijk velen met ons) door deze kwestie heel wat wetenschap rijker geworden zijn.

Toch willen we graag nog eens benadrukken dat het geenszins onze bedoeling was een volledige studie te maken over straatnamen met een persoonsnaam. Zo zijn er een aantal straatnamen die niet in onze lijst voorkwamen en die toch op een of andere manier verwijzen naar een persoonsnaam zoals b.v.b. de Abrahamstraat, de Braemkasteelstraat enz. Met het samenstellen van de bewuste lijst hadden we in de eerste plaats een andere bedoeling voor ogen. Na de fusie werden heel wat straatnamen herzien. Aan heel wat straatnamen met een persoonsnaam werd toen de voornaam (of -namen) eraan toegevoegd, wat voor gevolg had dat ze op een andere plaats in de alfabetische lijsten terecht kwamen. Het resultaat daarvan was dat velen, vooral in het begin, heel wat problemen hadden een straatnaam met een persoonsnaam terug te vinden in de officiële straatnamenlijst en dit wegens het feit dat men de voornaam niet kende. Vergeten we niet dat Gent een kleine 2500 straatnamen telt! Om die reden meenden we er goed aan te doen een lijst op te maken alfabetisch gerangschikt op de familienaam. Van die gelegenheid hebben we meteen gebruik gemaakt ook de bijkomende teksten die op het straatnaambord voorkomen te vermelden.

Door het veelvuldig herwerken van de lijst, er komen nog regelmatig nieuwe straatnamen bij, slopen hier en daar wat fouten in de tekst. Zo moeten we er een aantal, waarop de Heer De Decker in Gh. T. 1992/2 wees, volledig voor onze rekening nemen.

Henricus Bracq is niet geboren in 1801 maar wel in 1804, het is Jean Baptiste de Giey laan (en niet Henri), Jean-Baptiste D'Hanedreef (en niet D'Haene), Adolf Petit is geboren in 1822 en overleden in 1914 (i.p.v. 1803-1876), Lambert Quetelet was uiteraard een statisticus (en geen staticus), Karel Van de Woestijne is geboren in 1878 (i.p.v. 1879), het is Simon Bening (i.p.v. Benning), het is Winston Churchillplein (i.p.v. -dreef), Gillis Coppins (i.p.v. Coppin), Gaston Crommenlaan (i.p.v. -straat), Etienne della Faillepark

(ontbrak in de lijst), Hyacinth Lippens (i.p.v. Hyancint), George Minne (i.p.v. Georges), Jakob Ondermaercq (i.p.v. Jacob Ondermaerck), Cornelis Sneysone (i.p.v. Sneysone), Maria Van Boergondië (i.p.v. Bourgondië), Jakob Van Caeneghem (i.p.v. Jacob), Geeraard Van Den Daelelaan (i.p.v. -straat), Willem Van Gulik (i.p.v. Gullik), Jozef Vercoullie (i.p.v. Vercouillie).

Uit een aantal opmerkingen van de Heer De Decker blijkt ook dat in heel wat gedrukte bronnen fouten voorkomen in de erin vermelde data. Sommige van die bronnen spreken elkaar regelrecht tegen. Voorbeelden hiervan zijn legio en de Heer De Decker vermeldt er zelf een aantal in zijn brieven. Zo is bekend dat in de werken van Frans De Potter "Gent, van de oudste tijd tot heden" en "De Geschiedenis van de Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen" (in samenwerking met Jan Broeckaert) heel wat foutieve data voorkomen. Toen het zesde deel van "Gent..." werd uitgegeven, publiceerde Julius Vuylsteke, die zeker niet als beste vriend van De Potter mocht beschouwd worden, een merkwaardig boekje waarin al de fouten in dat zesde deel werden opgesomd. Alhoewel wij de laatsten zullen zijn die afbraak willen doen aan de rest van het werk van De Potter, blijkt hieruit dat er met de nodige voorzichtigheid moet omgesprongen worden met de door hem vermelde data. Maar ja, een foutje is nu eenmaal vlug gemaakt (aan wie zeg je het!). Het ligt dan ook voor de hand dat voor diegenen die moeten instaan voor de bijkomende teksten op de straatnaamborden geen gemakkelijke taak is weggelegd. Want de vraag is : welke bron heeft het bij het rechte eind?

Uiteindelijk heeft dit alles ertoe geleid een tweetal lijsten met in totaal 26 straatnamen die mogelijks in aanmerking komen voor verbetering of aanvulling, over te maken aan de bevoegde instanties. Daaronder zijn er dan nog een aantal twijfelgevallen waarover wij ons niet hebben durven uitspreken. Onze voorzichtige en voorlopige conclusie is dan ook dat er heel wat minder fouten op de straatnaamborden voorkomen dan er eerst gedacht werd.

David MAES

DOCUMENTATIECENTRUM, AANWINSTEN 1991 (Selectie Gentse Onderwerpen)

Letters en cijfers op het einde van de regel geven de standplaats aan in de rekken. Per rubriek alfabetisch op naam gerangschikt.

OVERZICHT DER RUBRIEKEN

G = Gent
H = Geschiedenis
K = Kunst
O = Oost-Vlaanderen
Z = Proefschriften

G

- Anoniem
- Gand. G 3 A 33
- Anoniem
- Gent en hare tentoonstelling. G 21 B 21
- Anoniem
- Gentse wooncultuur in Mozarts tijd. G 10 A 12
- Anoniem
- Jubileumboek. Persmap.
125 jaar Sint-Lievenscollege. G 9 G 9-7
- Anoniem
- Huis te huur.
Huisvestingsproblemen van bepaalde bevolkingsgroepen
in het Gentse. G 3 F 8
- Anoniem
- Jubileumboek.
175 jaar Nieuwen-bosch. 1810-1985. G 9 G 3-1
- Anoniem
- Huldebetoon Prof. Dr. Paul De Keyser.
(overdruk uit Oostvlaamsche Zanten, 36, 1961). G 19 D. KE 6
- Anoniem
- Huldeblijk Lodewijk De Vriese.
28 maart 1920. G 20 D. VR 1
- Anoniem
- Theater, mens en wereld, beelden.
1985-1990. G 10 H 4-1-5
- Anoniem
- Zeven bruggen.
Historiek en restauratie van zeven Gentse Leiebruggen. G 3 B 26

- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Chaves Freddy. Gentleman-voetballer. G 17 H 32
- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Dupuis Maurice. G 17 H 19
- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Herdenkingstentoonstelling Maurice de Preter 1881-1963.
 Palmyre Roeland 1881-1975. G 17 H 31
- Catalogus
 - Poulain (Norbert)
 Stad Gent. Museum voor Sierkunst.
 Topografische catalogus van de bibliotheek. G 21 J 16
- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Van jezuitenklooster tot rechtsfaculteit. G 8 R 1
- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Verbanck Geo. G 17 H 33
- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Vrijzinnige werkmansbibliotheek.
 Leren vereert Gent. G 10 M 5
- Catalogus
 - Tentoonstelling.
 Wallaert (Martin) en Libbrecht (Georges) G 17 M 1
 Baillieul (Beatrix) en Leeman (Kateline)
 - Klooster Zusters van Liefde J.M. te Gent. G 5 R 1
 Bernauw (Patrick)
 - Mysteries van het Lam Gods. G 7 B 22
 Boerrigter (Edesius) en De Grauwe (Jan)
 - Meerhem, toen en nu.
 Huize Sint-Jan de Deo Gent. G 6 Q 7
- Poulain (Norbert)
 - Groeten uit 1926. De kunstscène te Gent anno 1926. G 10 A 13
- Capiteyn (André)
 - Gent en de eerste wereldoorlog.
 Het stadsleven in de jaren 1914-1918. G 21 M 16
- Casteels (Michel)
 - Op de korrel.
 Terugblik op cursiefjes-schrijven in "De Streekrant"
 van 1985 tot en met 1990. G 19 CAS 3

Daem (M.)	
- De Gentse aardenpottenbakkers.	G 20 B 19
De Decker (Arthur)	
- Kroniek van de Gentse Heirnis.	G 2 K 4
De Herdt (R.)	
- Textieltijdstabel.	G 21 Q 10
De Rycke (Willy), Ketelaere (Dirk), Vincke (Ignace), e.a.	
- Over Sint-Lievens gesproken. 1865-1991.	
125 jaar Sint-Lievencollege Gent.	G 9 G 9-6
De Schryver (Antoine), Vanden Bemden (Yvette) en Bral (Guido J.)	
- Drolerieën te Gent.	
De vondst van middeleeuwse glasraamfragmenten uit het dominikanenklooster.	G 6 I 9
Despretz (André)	
- Moderne Gentse penningen.	G 2 H 1
De Vloed (Olga) en Viaene (Patrick)	
- Stadswandelingen in Gentse buurten.	G 3 E 4
D'Hondt (Gustaaf)	
- Lodewijk de Vriese.	
(overdruk uit Grote Snoeck's almanak voor 1927).	G 20 D.VR 2
Frédéricq-Lilar (Marie) en Jans (Célestin)	
- Gentse kunstschaten.	
II. De predikstoel van de Heilige Kerstkerk.	G 10 B 17-2
Goetghebuer (A.)	
- L'église cathédrale de Saint-Bavon à Gand.	G 7 B 21
Hendrix (Guido)	
- Die Maghet van Ghend.	
(overdruk uit Oostvlaamsche Zanten 36, 1961).	G 4 G 2
Meiresonne (Antoine)	
- De Gentse Vrijdagmarkt.	G 3 B 27
Minne (Richard)	
- Richard Minne in 20 lijnen.	G 19 MIN 2
Scheerder (Jozef)	
- Documenten in verband met confiscatie van roerende goederen van hervormingsgezinden te Gent (1567-1568).	G 2 C 14
Van Geert (Gill.) en Levis (Eddy).	
- Kaak, kaak, nen twiedekker!	
Gensche woorde en uitdrukkinge.	G 20 E 1
Vanschoenbeek (Guy)	
- Onroerend rood.	G 10 B 26
Vermeulen (Jos) en Verbaere (Herman)	
- Gent en Oost-Vlaanderen.	G 21 A 33

- Vermeulen (Jos)
 - De Gentsche Bergen.
 (overdruk uit Oostvlaamsche Zanten, 1947). G 3 C 2
 Vincent (M.)
 - Gentse poppenspelen. G 20 B 18

H

- Gabriëls (Leen)
 - De bonden van het H. Hart in het Bisdom Gent.
 1920-1945. H 15/18
 Strubbe (Eg. I.) en Voet (L.)
 - De chronologie van de Middeleeuwen en de moderne
 tijden in de Nederlanden. H 24 B 2
 Vanacker (Daniël)
 - Het aktivistisch avontuur. H 14/56
 Van de Wiele (Johan)
 - De inquisitierechtbank van Pieter Titelmans in de zes-
 tiende eeuw in Vlaanderen. H 15/17
 Van den Abeele (Andries)
 - De kinderen van Hiram.
 Vrijmetselaars en vrijmetselarij. H 18 A 12
 Van Duyse (Prudent)
 - Inventaire analytique des chartes et documents
 appartenant aux archives de la ville de Gand. H 30 S 15
 Vander Straeten (Marcel)
 - Wegwijs in Heraldiek.
 Syllabus van de cursus. H 29/6

K

- Beiaardkunst in de Lage Landen. K 11 E 2

O

- Anoniem
 - Het bisdom Gent. (1559-1991)
 Vier eeuwen geschiedenis. O 6 A 12
 Coppens (J.)
 - Monseigneur K.J. Calewaert 1893-1963 in memoriam. O 6 A 11
 Catalogus.
 - Tentoonstelling.
 Van Doorne (Veerle)
 Retrospectieve tentoonstelling Georges Buysse
 (1864-1916). 9800/21 B 2

Z

Van den Broecke (Jean-Pierre)

- Rabot.

Een werkboek voor de stuurgroep sociale stadsvernieuwing.

Proefschrift 5de architectuur 1982-83.

Z 4/2

GENSCHEN WOORDE EN UITDRUKKINGE

Deel VII

Raak, Raak,
nen twiedekker!

Peetse... u pijsse es uit

Syn. : "Hij rijdt den birg af; hij rijdt de mort af (: markt); hij es verre noar de kluute; hij ligt in vonesse (: vonnis, men weet nog niet hoe het gaat uitdraaien); zijn wieke es verre ten einde; hij ligt al mee de kisse in d'hande; hij stoat al mee zijn ien bien in 't graf; hij es naar zijne put aan 't goan; hij zal 't nie lank ne mier trekke; hij stoat mee zijne iene voet in de put; Hij luupt op zijn loaste kloefe; zijn stoove es verre uit; hij hee niet veele ne mier te goed." : Hij loopt op zijn laatste benen, hij is stervende.

Een schoolmestelle

Syn. : "Een schoolmestesse (schoolmeesteres, onderwijzeres); een êwe schooliefer (schooljuffrouw)" : een oude zuurpruim, een oude schooljuffrouw.

Ook : "Ze zit mee een mes in heur mêwe, grutter dan de savel van ne lansier." Gezegd van iemand die kaarsrecht, trots en hovaardig over de straat gaat.

Nen azijnpisser? Ikke...

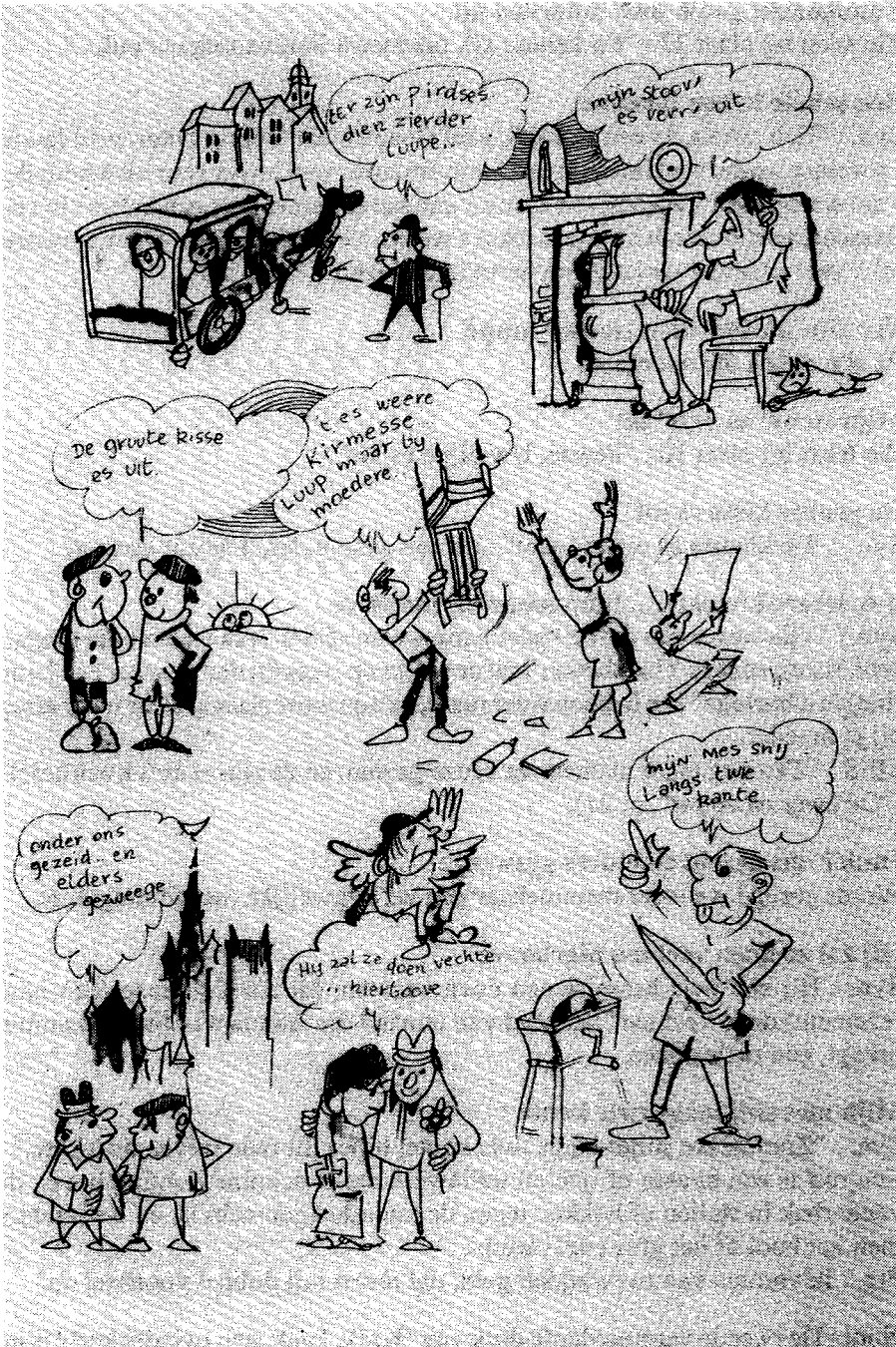
Zie tekst bij plaat 3 : "Ik worde nen echte schiefzieker".

Vandenacht goa' k mee
't Lierke uit..

Een scheete in
een flasche...

Vandenacht goa'k mee 't lierken uit

Zie tekst bij plaat 37 : "En kenner kik die mee 't lierken uitgaan uuk..."

Een schete in een flassche

Syn. : "Een schete op een stokske, veel sloage maar weinig boter, veel lawijt en weinig wolle, veel lawijt in een klein stroatse, veel lawijt veur niemendalle, 't zal wa zijn oas 't wad es, ten es maar een halve panne, 't es een kakske in een flassche, geef da kindeke zijn dijnske weere, 't es lek mijn gat, 't hèwd em niet in" : veel drukte om niets, gescherm in de lucht.

Ter zijn pirdses dien zierder luupe

Er zijn zaken die voorgaan.

Mijn stoo' es verr' uit

Zie tekst bij plaat 10 : "Peetse, Uw pijp es uit".

De gruute kisse es uit

Syn. : "De kloarte es uit de locht" : de zon gaat onder, 't wordt donker.

't es weere kirmesse... luup moar bij moedere

Syn. : "'t Es weere van da; de kader hang weere schief; 't es weere boel (bagar, brol, ruze); ruze in 't huishèwe; 't zit er weere op (teege); der zit weer een katte (bie) in d'horloge" : ze hebben weer ruzie, ze zijn weer slaags. Keer maar terug bij je moeder.

SIES : "Z'èn nog maor malkaor ze neuze gezien, en ze zijn al an 't kwikkele!" ("Oe èwer oe zotter", p. 21).

Onder ons gezeid en elders gezweege

Wordt gezegd wanneer men mekaar een vertrouwelijke mededeling doet.

Hij zal ze doen vechten hierboove

Syn. : Hij zoe twee kasseistenen doen vechten; hij zoe de stiene (een huul rézement) doen vechten" : gezegd van iemand die iedereen in twist en onmin brengt, een ruziestoker.

Mijn mes snij langs twee kante

Syn. : "Zijn meske snijdt langs twee kante; hij es uit twee ruiven an 't eete."

Een ruif is een houten of ijzeren traliewerk dat in schuine richting boven de voederbak in stallen of hokken tegen de muur aangebracht is, en waarachter men het hooi of het gras enz... werpt.

Fig. : ik verdien van twee zijden geld, dat levert mij dubbel voordeel op.

Noot : De tweede vermeerderde druk van "Kaak, kaak, nen twiedekker!" is nu ook reeds volledig uitgeput. Enig middel om kennis te nemen van de 100 extra synoniemen en 10 uittreksels van Gentse revues : "Ghendtsche Tydinghen" blijven lezen.

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen van de hand van Dr. K.G. Van Acker, gewezen Hoofdbibliothecaris van de bibliotheek van de R.U.G., het boek "Oud Merelbeke voornamelijk tijdens de Middeleeuwen".

Dat is zeker welgekomen, want wij geloven niet dat er veel gepubliceerd werd over dit onderwerp.

Wie meer wil weten over de heren van Krombrugge, het herenhof Resselare, Hukkelgem, Scheppersstede, het Tempeliershof, de Hofmeierij Overbroek, enz. komt daarvoor terecht in het 200 bladzijden tellend boek van formaat 29 x 20,5 cm.

Vele plannen verduidelijken de tekst en het is verlucht met verschillende mooie pentekeningen van N. De Sutter.

Het boek kost 500 fr. + verzendingskosten.

Verdere inlichtingen kunnen bekomen worden bij de auteur K.G. Van Acker, C. Buyssestraat 7 te 9820 Merelbeke. Tel. : (091) 30.69.74.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Van de Heer **Eddie Van Haverbeke** (Oostende) komt de volgende vraag :
Mijn grootvader Adolph Van Haverbeke (°1871, †1940) baatte samen met zijn echtgenote Paulina Roets, van 1906 tot 1909, een herberg uit, gelegen aan de Zuidkaai 3 te Gent, "Het Kruisken" genoemd. Grootvader was actief in de socialistische arbeidersbeweging en was gedurende deze periode ook "Hulpschrijver van de socialistische houtbewerkers". In de familie beweert men dat "Het Kruisken" een partijlokaal was. Wie weet daar meer over? Bestaat dit huis of herberg nog? Wat is het huidige huisnummer?

GENSCHE PRAOT

Meleke gieng trêwe, in heur klein broerke krijstege omda moeder nie en wildege dat hij meegieng nâor 't hotel; hij en zoe zijn manieren aan taofel nie keunen hêwe, zei ze ezûu.

- Och Hiere, zei Meleke, hij es al twaolf jâor, hij zal wel braove zijn.

Aanfijn, hij mocht meegâon.

In 't hotel gekomen zettege z'hulder aan taofel.

- Hier! bij mij gij, riep moeder tege de kleine, in opletten of 't zal op u fûure zitte!

Binst dan ze zaote t'ete, zeid al mee ne kîer de garson : Meinsche, zeid hij ezûu, wete g'hulder da ge mee dertiene zijt?

Ze lieten allemâol van antraose huldere lepel vale...

- Ziede't, riep moeder, 'k hâod er e veurgevoel van da me diene kleine moeste t'huis laote, hij es den dertienste!

De kleine sprong rechte : 't zijn leuges, riept hij, me zijn mee vîertiene, es 't nie wâor, Meleke?

Meleke wier zûu rûud aos e koleke vier in de kleine kreeg ne klets op zijn kaoke.

- Ziede 't wel, dwaoze konte, riep moeder tege Meleke, 'k hêd ulder gezeid!